

Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga kehtestatakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni valdkonna reguleerimiseks teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seadus uue terviktekstina. Olemasolev teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus tunnistatakse kehtetuks. Eelnõu kohaselt sätestatakse teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduses teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riikliku korraldamise, kvaliteedi tagamise, rahastamise ja järelevalve alused.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ettevalmistamisele eelnenud aruteludes osalesid selleks moodustatud juhtrühm ja kuus töörühma. Arvesse on võetud teaduspoliitika ja innovatsioonipoliitika komisjoni ning Teadus- ja Arendusnõukogu suuniseid. Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Haridus- ja Teadusministeeriumi teadus- ja arendustegevuse poliitika osakonna peaekspert Mariann Saaliste (735 0214, mariann.saaliste@hm.ee), teadus- ja arendustegevuse poliitika osakonna juhataja Katrin Kiisler (509 6573, katrin.kiisler@hm.ee), õigus- ja personalipoliitika osakonna juhataja Raina Loom (735 0187, raina.loom@hm.ee), õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusnõunik Sander Pelisaar (teenistussuhe peatatud; 735 0234, sander.pelisaar@hm.ee) ning teadus- ja arendustegevuse poliitika osakonna nõunik Kairi Värv (735 4048, kairi.varv@hm.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tölkebüroo.

1.3. Märkused

Eelnõu koostamisel läbiti järgmised tegevusetapid:

- 2020. aasta kevadel alustas Haridus- ja Teadusministeerium (edaspidi *HTM*) teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse uuendamist, paludes ministeeriumitelt, teadus- ja arendusasutustelt, kõrgkoolidelt, erialaliitunudelt ning teistelt partneritelt ettepanekuid seaduse ajakohastamiseks.
- 2020. aasta oktoobris moodustas haridus- ja teadusminister partnerite esindajatest teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse muutmise juhtrühma, kelle eesmärk on töötada läbi põhiprobleemid ning pakkuda võimalikke lahendusvariante, tuvastada analüüside ja uuringute vajadus, samuti eri lahendustega kaasnev ressursikulu ning anda sisend seaduse väljatöötamise kavatsusse. 2020. aasta oktoobris toimus juhtrühma esimene koosolek, mille käigus arutati läbi seaduse muutmise lähtekohad ja lepiti kokku peamised aruteluteemad.
- 2021. aasta jaanuaris arutas juhtrühm töörühmade töö tulemusena koondatud seaduse muutmise vajadusi ja võimalikke lahendusi.
- Peale juhtrühma moodustati asutuste esindajatest kuus töörühma. Teemade valikul võeti aluseks partneritelt laekunud ettepanekud. Teemaatilised töörühmad on järgmised: teadus- ja arendustegevuse riikliku korraldamise töörühm, teadus- ja arendustegevuse rahastamise töörühm, teadus- ja arendusasutuste tegevuse töörühm, teaduseetika töörühm, avatud teaduse töörühm ning seaduse üldise ülesehituse töörühm.

- Töörühmade töö tulemuste põhjal valmis mais 2021 seaduse väljatöötamiskavatsus¹. Selles toodi esile probleemid ja nende võimalikud lahendused, mille teaduspoliitika komisjon ning Teadus- ja Arendusnõukogu heaks kiitsid. Väljatöötamiskavatsus saadeti juunis 2021 huvirühmadele, et saada neilt tagasisidet.
- Väljatöötamiskavatsuse ja sellele eri huvirühmadelt laekunud tagasiside põhjal valmis seaduse eelnõu ning seletuskirja tekst.
- Eelnõu teksti arutati 2022. aasta esimesel poolel töörühmades, teaduspoliitika ja innovatsioonipoliitika komisjonis ning Teadus- ja Arendusnõukogus. Laekunud ettepanekute põhjal täiendati eelnõu ja seletuskirja teksti ning valmisid rakendusaktide mustandid.
- Eelnõu saadeti 2022. aasta novembris ametlikule kooskõlastusele eelnõude infosüsteemi ja jaanuaris 2023 Riigikantseleile Vabariigi Valitsuse istungile esitamiseks. Eelnõu läbis Riigikogus esimese lugemise ja selle menetlus lõppes seoses XIV Riigikogu koosseisu tegevuse lõppemisega.
- 2023. ja 2024. aastal jätkati eelnõu ettevalmistamist ning toimusid ka arutelud sihtrühmadega.

Eelnõu ei ole seotud mõne muu menetluses oleva eelnõuga. Eelnõu on seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2023–2027 ülesandega 4.2: investeerime avalikke vahendeid teadus- ja arendustegevusse 1% SKP-st ning toetame ettevõtjaid, et erasektor investeeriks teadus- ja arendustegevusse vähemalt 2% SKP-st.

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

Selleks et eelnõu seadusena vastu võtta, on Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 78 kohaselt vaja Riigikogu hääleteenamust.

2. Seaduse eesmärk

Senine teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus (TAKS) võeti vastu 1997. aastal ja käesoleva seaduse muutmise alguseks on seda muudetud üle 20 korra. Kuigi seadust on pidevalt ajakohastatud, on paljude muudatuste tulemusel seaduse fookus hajunud, seadus on raskesti jälgitav ja vajab seetõttu tervikuna korrastamist. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse viimane kehtiv redaktsioon jõustus 1. septembril 2019.

TAKS-iga 1990-ndatel loodud teadus- ja arendustegevuse riiklik juhtimissüsteem ei ole tänapäeva oludes enam piisavalt tõhus ega mõjus. Juhtimissüsteem peaks edaspidi toetama teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni poliitika sidusust ja mõjusust, et toetada majanduslike ja ühiskondlike eesmärkide saavutamist, sh majandusstruktuuri muutmist. Senine rahastamismudel ei toeta selle kajastamist, millist teadussuundade arengut ja milliseid tulemusi riik ootab, lähtudes enda seatud prioriteetidest. Teadus- ja arendustegevuse rahastamine eri osaliste poolt on ebaselge, samuti on ebamäärane rahastamisvahendite otstarve ja ligipääs neile. Seaduses on kajastamata teaduseetika ja avatud teaduse korraldamise teemad ning osaliste vastutus.

Nendel põhjustel on algatatud teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse uuendamine. Seaduse uuendamise eesmärgid on korrastada seadus tervikuna ning viia see kooskõlla muutunud ootustega teadus- ja arendustegevusele (TA tegevus), täpsustada seaduses TA rahastamise põhimõtteid ning võimaldada TA rahastamises senisest rohkem tulemusjuhtimist ja suunatust. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seadus (edaspidi *TAIKS*) jääb alles eraldiseisva seadusena, olles üldseadus teadus- ja arendustegevusega

¹ <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/12f20c3d-1ce7-4247-9c35-29b3b84c27e5#lme57K9H>.

tegelevate asutuste jaoks. Seaduses sätestatakse selgemalt teadus- ja arendustegevuse süsteemi osalised, nende rollid ning vastutus süsteemis. Seaduse koostamisel lähtutakse õigusloome heast tavast. Reguleeritakse minimaalselt vajalik ning keskendutakse lubava ja soosiva, mitte keelava raamistiku loomisele.

2.1. Kehtiv regulatsioon, seotud strateegiad ja arengukavad

TAIKS-is sätestatu tugineb põhiseadusele, mille §-s 38 on sätestatud, et teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad ning ülikoolid ja teadusasutused on seaduses ettenähtud piires autonoomsed. Akadeemilise vabaduse põhieesmärk on saada ja levitada teadmisi ning vabadus peab tagama, et teadlane lähtuks oma töös teadusmetoodikast, mitte poliitilisest, ühiskondlikust, majanduslikust ega muust välisurvest. Akadeemilise vabaduse isikulises kaitsealas on nii teadlased kui ka teadusasutused ja ülikoolid².

Ülikooli ja teadusasutuse autonoomia tähendab seda, et taolisel asutusel peab olema avar enesekorraldusõigus. See õigus kaitseb ülikooli ja teadusasutusi välise, iseäranis riigi liigse sekkumise eest ning ühtlasi toimib institutsioonilise garantiina. Institutsiooniline autonoomia tähendab piisavat iseseisvust selles, mis puudutab sisemist organisatsiooni ja juhtimisstruktuuri, ressursside asutusesisest jagamist ja ressursside hankimist erasektorist, oma töötajaskonna värbamist ning tingimuste seadmist õppetööks, eriti aga teadus- ja õpetustegevuse vabadust.

Autonoomia kaitsmise kõrval pannakse põhiseaduse § 38 lg-s 2 seadusandjale kohustus reguleerida ülikoolide ja teadusasutuste korraldust. Lihtreservatsioonist tulenevalt on seadusandjal märkimisväärne otsustusruum. Piiranguks peab eksisteerima piisav õigustus. Näiteks on riigil õigus teadusasutuse tegevust suunata rahastamisprioriteetide kindlaksmääramise teel. Õigustavaks asjaoluks on riigi huvi tagada teadus- ja arendustegevus riigi majanduse ja teiste oluliste valdkondade seisukohalt prioriteetsetes valdkondades³. Kaaluka avaliku huvi tõttu on lubatav riiklik järelevalve ülikoolide üle, nende evalveerimine jm kvaliteedi kontrollimine. Kvaliteedi hindamisel on paratamatu kriteeriumide avatus, seadusega ei ole võimalik järgalt fikseerida eeldusi, millest lähtudes teadusasutus evalveeritaks loetakse⁴. Põhiseaduse § 38 lg-s 2 nõutakse, et ülikoolide ja teadusasutuste korraldus tagaks piisava rahastamise ning määratleks riikliku rahastamise tingimused. Nii akadeemiline vabadus kui ka institutsionaalne autonoomia ei oleks täielikud, kui teadlastel, ülikoolidel ja teadusasutustel puuduksid vahendid teadusuuringute tegemiseks ning õpetamiseks. Alus- ja rakendusuuringute erisusi arvestades on riigil kohustus toetada alusuuringute tegemist teadusasutustes, sest nendeks uuringuteks erasektorist vahendite leidmine ei ole tõenäoline. Sama kehtib rahvusteaduste kohta, mille edendamine on Eesti rahvuskultuuri ja omariikluse püsijäämise eeldus⁵.

Teaduseetika ja teaduse hea tava sätete puhul lähtutakse muu hulgas põhiseaduse §-st 18, milles on sätestatud, et kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt allutada meditsiini- ega teaduskatsetele. Meditsiini- ja teaduskatsed on lubatud, kui neisse kaasatud inimesed on vabad oma valikus katses osaleda. Rahvusvahelisel tasandil on oluline õiguslikult siduv dokument, mis reguleerib bioloogia ning meditsiinivaldkonna uuringuid, inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon (nn Oviedo konventsioon, ETS No. 164). Oviedo konventsiooni artiklis 16 on katsealuse isiku kaitseks loetletud tingimused, millele peab vastama inimesel teostatav uuring. Muu hulgas on nõutud, et mitme eriala asjatundjad oleks hinnanud uuringu eetilist külge ning uuringukava oleks kinnitanud pädev instants (Oviedo konventsiooni art 16(iii)). Konventsiooni seletuskirja kohaselt peab uuringu eetilisele poolele hinnangu andmisel lähtuma Oviedo konventsiooni

² <https://pohiseadus.ee/sisu/3509>, kommentaarid 8, 10.

³ <https://pohiseadus.ee/sisu/3509>, kommentaar 22.

⁴ <https://pohiseadus.ee/sisu/3509>, kommentaar 24.

⁵ <https://pohiseadus.ee/sisu/3509>, kommentaar 25.

artiklis 2 sätestatud põhimõttest, et inimese huvid ja heaolu kaaluvad üles puhtühiskondlikud ning -teaduslikud huvid. Eestis on õiguslikult reguleeritud mitmete inimuuringute eetiliste aspektide hindamine. Eestis tehtavateks ravimiuuringuteks on vaja saada kliiniliste uuringute eetikakomitee kooskõlastus (RavS-i § 99²)⁶. Meditsiiniseadme kliinilise uuringu tegemiseks on vaja uuring kooskõlastada sõltumatu eetikakomiteega (MMS-i § 22). Eesti Bioetika ja Inimuuringute Nõukoguga tuleb kooskõlastada uuringud, mis on seotud tervise infosüsteemi andmete töötlemise (TTKS-i § 59⁴) või geenivaramu andmete ja proovide töötlemisega (IGUS-i § 29).

Vabariigi Valitsuse seaduse §-s 58 on sätestatud HTM-i valitsemisala, sealhulgas teaduspoliitika kavandamine ja vastava valdkonna korraldamine ning õigusaktide eelnõude koostamine, ning §-s 63 Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) valitsemisala, sealhulgas ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni toetamine ja korraldamine. Teadus- ja arendustegevus toimub sisuliselt ka teiste ministeeriumide ja nende valitsemisalade asutustes. Täidesaatva riigivõimu ülene teaduspoliitika kavandamine on aga HTM-i pädevuses.

Teadus- ja arendustegevuse korraldust reguleerib TAIKS, mis määratleb teadus- ja arendustegevuse korralduse alused, kindlustab teadus- ja tehnoloogialoome kui eesti kultuuri ja majanduse koostisosa säilimise ning edasise arengu õiguslikud alused. Seadus koosneb kuuest peatükist: üldsätted, teadus- ja arendustegevuse riiklik korraldamine, teadus- ja arendustegevuse kvaliteedi tagamine, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamine, järelevalve ning rakendussätete peatükk.

Teadus- ja arendustegevust puudutavaid norme on ka kõrgharidusseaduses (KHaS), mille 5. peatükis käsitletakse akadeemiliste töötajate ametikohti, töösuhteid, atesteerimist, vaba semestrit, puhkust ning emeriteerumist. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seadusega on seotud 25 rakendusakti, millest 4 on Vabariigi Valitsuse määrused ning 21 ministri tasandi määrused (millest omakorda 15 on teadus- ja arendustegevuse valdkonna eest vastutava ministri määrused).

Teadus- ja arendustegevuse valdkonna strateegiline alusdokument on teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni ja ettevõtluse arengukava 2021–2035⁷ (edaspidi TAIE strateegia), kus peale teadus- ja arendustegevuse käsitletakse ühisel raamistikus ka innovatsiooni ja ettevõtlust, et luua nende valdkondade vahel senisega võrreldes rohkem sünergia ja sidusust. TAIE strateegia üldeesmärk on suurendada Eesti teaduse, arendustegevuse, innovatsiooni ja ettevõtluse koostoimes Eesti ühiskonna heaolu ning majanduse tootlikkust, pakkudes konkurentsivõimelisi ja kestlikke lahendusi Eesti ja muu maailma arenguvajadustele. TAIE strateegia aitab omakorda täita riikliku strateegia „Eesti 2035“ eesmärgi, kus muu hulgas on sihtidena sõnastatud Eesti arenguvajaduste lahendamine ning tootlikkuse ja lisandväärtuse kasv.

2.2. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse kavandatav struktuur

Eelnõu koostamisel on lähtutud sellest, et teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse ülesehitus oleks võimalikult õigusselge ning et reguleeritud oleks ainult minimaalselt vajalik. Erinevad teemad on koondatud terviklikesse peatükkidesse. Teemad, mis ei vaja reguleerimist seaduse tasandil, on reguleeritud alamaktides. Seaduse keskmes on eri osaliste rollid teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korraldamisel ja läbiviimisel, samuti teadussüsteemi rahastamine. Seaduses käsitletakse innovatsioonisüsteemi koostoimes teadus- ja arendustegevuse korraldamise süsteemiga ning kavandatav juhtimissüsteem toetab

⁶ <https://pohiseadus.ee/sisu/3489>, kommentaar 46.

⁷ <https://www.hm.ee/et/TAIE-2035>.

teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni poliitika sidusust ja mõjusust majanduslike ja ühiskondlike eesmärkide saavutamisel.

Eelnõu koostamise käigus otsustati muuta seaduse pealkirja, lisades sõna „innovatsioon“, et pealkiri oleks paremini kooskõlas seaduse sisuga, mis kajastab nii teadus- ja arendustegevuse kui ka innovatsiooni korraldust.

Käesoleva seaduse jõustumise järel tunnistatakse kehtetuks teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus ning kehtestatakse käesolev seadus uue terviktekstina.

Kavandatavas teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduses on kuus peatükki:

1. „Üldsätted“;
2. „Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riiklik korraldamine“;
3. „Teadus- ja arendustegevuse kvaliteedi tagamine“;
4. „Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamine“;
5. „Järelevalve“;
6. „Rakendussätted“.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kuuest peatükist ja neljakümne seitsmest paragrahvist. Esimeses peatükis tuuakse esile üldsätted. Teises peatükis selgitatakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riiklikku korraldust ning eri osaliste ülesandeid seoses teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni korraldusega. Kolmandas peatükis esitatakse teadus- ja arendustegevuse kvaliteedi hindamist puudutav regulatsioon. Neljandas peatükis käsitletakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamist. Viiendas peatükis vaadeldakse järelevalvet ja kuuendas peatükis kirjeldatakse seaduse rakendamist.

3.1. Üldsätted

Esimeses peatükis sätestatakse seaduse reguleerimis- ja kohaldamisala, peamised teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniga seotud mõisted ning teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni põhimõtted.

Seaduses on lähtutud Eesti Vabariigi põhiseadusest, eelkõige §-s 38 sätestatust. Selles paragrahvis on sätestatud, et teadus ja selle õpetused on vabad ning teadusasutused autonoomsed. Samuti lähtutakse põhiseaduse §-s 18 sätestatust, mille kohaselt ei tohi kedagi tema vaba tahte vastaselt allutada meditsiini- ega teaduskatsetele.

Eelnõu § 1. Reguleerimis- ja kohaldamisala

Eelnõu §-s 1 on sätestatud seaduse reguleerimis- ja kohaldamisala. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduses on sätestatud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riikliku korralduse, rahastamise ja järelevalve alused.

Eelnõu § 2. Terminid

Mõistete paragrahvis on määratletud seaduses kasutatud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniga seotud peamised mõisted, mida ei ole teistes seaduse paragrahvides otseselt käsitletud. Mõistete määratlemisel on võimalust mööda lähtutud rahvusvaheliselt tunnustatud

ja laialt kasutuses olevatest dokumentidest, näiteks OECD Frascati käsiraamatust⁸ ning teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi raamistikust⁹.

Innovatsiooni all mõistetakse eelnõus teadus- ja tehnoloogilisel arendustegevusel põhinevat innovatsiooni, mis kuulub ka rahvusvahelises mõisteruumis teadus- ja arendustegevuse alla, pidades sealjuures silmas, et OECD Oslo käsiraamatu järgi on innovatsiooni mõiste laiem kui TAIKS-is esitatu, hõlmates rohkem kategooriaid (turundus- ja protsessiinnovatsioon jt), millele ei pruugi olla eelnenud teadus- ega tehnoloogilist arendustegevust. Innovatsiooni kitsam käsitlus seaduses tuleneb Teadus- ja Arendusnõukogu 15.02.2022. aasta otsusest¹⁰. Seadusega pannakse teadus- ja arendustegevusel põhineva innovatsiooni, sealhulgas ettevõtete teadus- ja arendustegevuse korraldamise vastutus Majandus- ja Kommunikatsiooniministriumile (edaspidi *MKM*) ning innovatsioonipoliitika elluviimise vastutus, sh teenuste pakkumine, pannakse MKM-i nimetatud sihtasutusele. HTM ning MKM vastutavad ühiselt teadus- ja arendustegevuse korralduse, sealhulgas innovatsiooni korralduse tervikliku toimimise eest. Vabariigi Valitsus on teinud 2018. aastal otsuse tõsta teadus- ja arendustegevuse rahastamise tase ühe protsendini sisemajanduse koguproduktist, mis on ka käesoleva seaduse üks olulisi alustalasid.

Teadlase mõiste on määratletud Frascati käsiraamatu alusel. Selle kohaselt kuuluvad teadlaste hulka ka juhid ja administraatorid, kes on kaasatud teadlase töö teadus- ja tehniliste aspektide planeerimisse ning juhtimisse. Ka doktorandid kuuluvad teadlase mõiste alla, kuna neil on kõrgharidus ning nad tegelevad teadus- ja arendustegevusega. Teised TA personali alla kuuluvad isikud on tehnikud ja tugiteenuste osutajad, kuid neid seaduses ei määratleta.

Teadmussiire on määratletud vastavalt komisjoni teatisele teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi raamistikule¹¹ kui protsess, mille eesmärk on omandada, koguda ja jagada väljendatavaid ja vaiketeadmisi. Vaiketeadmised on teadmised, mida inimesed on oma tegevuse kaudu saanud kogemustest õppinud.

Eelnõus sätestatakse, millist asutust loetakse teadus- ja arendusasutuseks (edaspidi *TA-asutus*). TA-asutuse staatuse saab asutus, mis on saanud evalveerimisel positiivse tulemuse. Evalveerimise läbinud rakenduskõrgkoolid saavad evalveeritud rakenduskõrgkooli staatuse. Ülikooli mõiste on avatud kõrgharidusseaduse §-s 20, mille lõike 1 kohaselt on ülikool õppe-, loome- ning teadus- ja arendusasutus, millele on antud õppeõigus kõrgharidustaseme kolmel astmel. Ülikooli oluline tunnus on kõrgharidusseaduse kohaselt doktoriõppe õiguse omamine, mis omakorda põhineb evalveeritud TA tegevusel. Käesoleva seadusega seega ülikoolide staatust ei muudeta.

Eelnõu § 3. Teadus- ja arendustegevuse põhimõtted

Selles paragrahvis sätestatakse põhimõtted, mis kehtivad kõikide TA tegevusega seotud osaliste kohta. Põhiseaduse §-s 38 on sätestatud põhimõte, et teadus ja selle õpetused on vabad, ning seaduses on täpsustatud, mida akadeemilise vabaduse all silmas on peetud. Teadlasel on vabadus iseseisvalt valida uurimistemeasid ja -meetodeid. See tähendab, et teadlane peab oma töös lähtuma teadusmetoodikast, mitte poliitilisest, ühiskondlikust, majanduslikust jm välisest

⁸ https://read.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/frascati-manual-2015_9789264239012-en#page1.

⁹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0627\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0627(01)&from=EN).

¹⁰ [https://dhs.riigikantselei.ee/avalikteave.nsf/documents/NT0039710A/\\$file/TAN22P92.pdf](https://dhs.riigikantselei.ee/avalikteave.nsf/documents/NT0039710A/$file/TAN22P92.pdf).

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022XC1028%2803%29>.

survest. Teadustegevuse sisu ja tulemusi ei tohi suunata ühiskondlik-poliitiline kasuarvestus¹². Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on muu hulgas öeldud: Teadustegevus toimub nii avalikus kui ka erasektoris (nt ettevõtete uurimis- ja arendustegevuse raames). Kuid riik ei ole kohustatud asuma tegevusse, et tagada erasektoris tegutsevatele teadlastele akadeemiline vabadus. Nende teadlaste ülesanded määratakse kindlaks töösuhetes, mitte ei ole teadlase enese otsustada. Seega ei ole teadlasel võimalik erasektoris töötades oma teadustulemusi ühiskonnas vabalt tutvustada, kui seda piiravad ettevõtjaga sõlmitud lepingu tingimused. Kuid ka erasektoris tehtava TA tegevuse puhul on teadlasel õigus valida TA tegevuse läbiviimise viise ja meetodeid.

Euroopa teadlaste hartas¹³ on uurimistöö vabadust käsitletud järgmiselt: teadlased peaksid oma teadustöös keskenduma inimkonna hüvangule ning teaduslike teadmiste piiride avardamisele, kasutades selleks sõna- ja mõttevabadust ning vabadust määrata meetodid, mille abil probleemid lahendatakse, kooskõlas tunnustatud eetiliste põhimõtete ja tavadega. Hartas on muu hulgas öeldud, et teadlased peaksid tunnistama sellise vabaduse piiranguid, mis võivad kerkida esile konkreetse teadustöö asjaolude (sealhulgas järelevalve/juhendamine/juhtimine) või tegevuspiirangute, nt eelarve või taristu tõttu või – eriti tööstussektoris – intellektuaalomandi kaitsega seotud põhjustel. Nimetatud piirangud ei tohi siiski minna vastuollu eetiliste põhimõtete ja tavadega, millest teadlased peavad kinni pidama.

Teiseks on seadusesse toodud põhimõte, mille kohaselt tuleb TA tegevuse elluviimisel lähtuda üldtunnustatud teaduseetika normidest ja teaduse heast tavast. See põhimõte kehtib ühetaoliselt kõigi osaliste kohta, kes Eesti Vabariigi õigusruumis TA tegevusega tegelevad. Üldtunnustatud teaduseetika normid on üldnimetus tegevuspõhimõtete, tavade, reeglite ja juhiste kohta, mis suunavad ja juhivad teadlaste tegevust uurimistöö tegemisel, teadlaste omavahelisi suhteid teaduskogukonnas ning teadlaste suhteid laiemalt kogu ühiskonnaga. Üldtunnustatud teaduseetika normid lepitakse kokku ja sõnastatakse eetikakoodeksis või heas tavas. Teaduse hea tava hõlmab ka head teadustava¹⁴, mis on Eesti TA-asutuste, ülikoolide ja rakendusõrgkoolide omavaheline kokkulepe selle kohta, millist käitumist teadlastelt oodatakse ning missugune on teadusasutuse vastutus hea teaduse tagamisel, aidates nõnda suurendada teaduse usaldusväarsust üksikisiku ja üldsuse silmis. Teaduseetika täpsem regulatsioon kehtestatakse teadus- ja arendustegevuse valdkonna eest vastutava ministri määrusega.

Kolmas TA tegevuse põhimõte on avalikest vahenditest rahastatud TA tegevuse tulemuste ja andmete avalikkusele kättesaadavaks tegemine. See tähendab, et avaliku rahastuse toel loodud TA tegevuse tulemused ning väljundid, mis üldjuhul tähendavad teaduspublikatsioone ja -andmeid, on vaikimisi avalikkusele kättesaadavad. Eranditeks on juhud, kus tulemusi ei saa avalikuks teha eriliiki isikuandmete, intellektuaalomandi või ärisaladuse kaitse tõttu või kui mõni muu õigusakt välistab tulemuste avalikustamise. Täpsemad tingimused teadustulemuste avalikustamise kohta sätestatakse dokumendis „Avatud teaduse põhimõtted“, mille kinnitab haridus- ja teadusminister. Põhimõtted kehtestatakse nn pehme regulatsioonina, mis on ühenduslüli TAIKS-i ning TAIE arengukava vahel, eesmärgiga toetada avatud teaduse põhimõtete rakendamist, et parandada teadustulemuste ja -andmete kättesaadavust ning kasutamist nii teadlaste, ettevõtjate kui ka kodanike poolt. Põhimõtteid ei ole mõistlik kehtestada määruse vm õigusaktina, kuna selles on nii regulatiivse kui ka pigem sisulisema

---

¹² Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. https://pohiseadus.ee/sisu/3509/paragrahv_38.

¹³ <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2012/05/Harta-ja-juhend.pdf>.

¹⁴ <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2017/02/HEA-TEADUSTAVA.pdf>.

iseloomuga tegevusi ja eesmärgid: ühelt poolt teaduspublikatsioonide ja -andmete kättesaadavaks tegemise tingimused, teisalt eesmärgid avatud teadusega seotud kommunikatsioonis, oskuste arendamises ja teadustöö hindamises.

Need põhimõtted ei kehti ainult TA tegevuse elluviijate, st teadlaste kohta, vaid puudutavad ka teisi süsteemi osalisi, kes peavad neid põhimõtteid arvestama TA tegevuse ja innovatsiooni poliitika kujundamisel, TA tegevuse rahastamisel ning TA tegevuse ja innovatsiooni meetmete kujundamisel – TA tegevust ellu viiv asutus, rahastav organisatsioon, riik.

3.2. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riiklik korraldamine

Eelnõu väljatöötamise käigus sõnastati seaduse muutmise eesmärgina sellise regulatsiooni kujundamine, mis võimaldaks suurendada teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (edaspidi *TAI*) poliitika mõju ja toetust riigi strateegiates sätestatud majanduslike ja ühiskondlike eesmärkide saavutamisele, sh majandusstruktuuri muutmisele. Muudatused toetavad TAI süsteemi juhtimise senisest suuremat sidusust ja koordineeritust. Süsteemi osaliste vastutus ja ülesanded moodustavad seaduse vaates ühtse terviku. TAI riikliku korraldamise osaliste all mõeldakse asutusi ja institutsioone ning kogusid, kes suunavad ja rakendavad TAI poliitikat, samuti korraldavad TAI tegevusi. TA-asutusi ning ülikoole ja rakenduskõrgkooli kui teadus- ja arendustegevuste elluviijaid on käsitletud seaduse 3. peatükis. TAI riikliku süsteemi osa on ka Eesti Teadusinfosüsteem, samuti teaduseetika komitee.

TAI poliitika peamised suunad on kajastatud vastavates strateegiates. TAIE strateegia järgi on poliitika fookuses suurendada TA tegevuse ja innovatsiooni koostoimes Eesti ühiskonna ja majanduse heaolu ja tootlikkust ning pakkuda lahendusi Eesti ja muu maailma arenguvajaduste rahuldamisele. TAI riikliku korraldamise osaliste roll on kujundada TAI poliitikat viisil, mis võimaldaks täita strateegiates seatud eesmärgid ning tagada eesmärkide täitmiseks vajalike ressursside ja tingimuste olemasolu.

2018. aastal Riigikantselei juures töötanud ning Eesti teadus- ja kõrgharidussüsteemi konkurentsivõimet ja arengupotentsiaali analüüsinud rakkerühma raportis¹⁵ on välja toodud vajadus täpsustada TAI riikliku korraldamise institutsionaalset struktuuri. Rakkerühma raportis on soovitusena nimetatud, et Haridus- ja Teadusministeeriumil ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumil tuleb ettevõtluspoliitika ja TAI poliitika omavahel tugevamalt siduda ühise strateegilise juhtimise kaudu. TA tegevuse ning innovatsiooni ja ettevõtluse strateegia näeb ette, et eri kogusid ja komisjone on tulevikus vähem, samas tuleb tagada komisjonide esinduslikkus ja töövõime.

Eesti TAI süsteemi eksperdiraportis¹⁶ on soovitusena välja toodud valitsemissüsteemi edasiarendamine, mis võimaldaks adekvaatselt koordineerida TA tegevuse ja innovatsiooni poliitikat riigi tasandil. Ekspertide hinnangul on vaja saavutada kooskõla strateegia tasandi ja selle elluviimise planeerimise vahel, parandades koordineerimise nii ministeeriumiteüleselt kui ka ettevõtete, valitsuse ja TA süsteemi vahel. Samuti on tähelepanu juhitud vajadusele koordineerida TA tegevuse ja kõrghariduse vastavust ühiskonna vajadustele, mis eeldab ka valdkondlike ministeeriumite suuremat sekkumist.

Eelnõu ettevalmistamisel arutasid töörühmad, kas peale Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsiooni Poliitika Nõukogu ning teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni

¹⁵ https://vv.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/organisatsioon/failid/rakkeruhmad/ta_rakkeruhma_aruteludokument_7.06.2018.pdf.

¹⁶ Peer Review of the Estonian R&I system; European Commission, 2019. https://www.hm.ee/sites/default/files/pr_estonia_-_final_report_.pdf.

juhtkomisjoni on vaja seaduse tasemel reguleerida ka valitsemisalade TA tegevuse kavandamist ja elluviimist koordineerivat TAI koordinatsioonikogu. Koordinatsioonikogusse kuuluvad iga ministeeriumi haldusala TA tegevuse korraldamise eest vastutav isik, näiteks ministeeriumi teadusnõunik, ning TA tegevuse poliitika ja innovatsioonipoliitika rakendusüksuste esindajad. Ministeeriumi esindajad koordineerivad oma ministeeriumi haldusalas olevat TA tegevust, osalevad arengukava programmide koostamisel ning vahetavad omavahel riigieelarve planeerimisprotsessis, ülevaadete ja aruannete koostamisel olulist teavet. Koordinatsioonikogu juhivad TA tegevuse ja innovatsiooni eest vastutavate ministeeriumite asekanterid. Eelnõu ettevalmistamisel leiti siiski, et ametnike tasandil tegutsevat koordinatsioonikogu ei ole vaja seadusesse tuua.

Eelnõu § 4. Vabariigi Valitsuse ülesanded põhinevad Vabariigi Valitsuse seadusel, mille kohaselt on Vabariigi Valitsuse pädevuses teostada täidesaatvat riigivõimu Eesti Vabariigi põhiseaduse ja seaduste alusel. Vabariigi Valitsuse pädevuses on kujundada Eesti eeldusi, tingimusi ja vajadusi arvestavat poliitikat, mis tagaks TAI süsteemi kui terviku toimimise. Vabariigi Valitsuse ülesannete hulgas on Eesti osalemise otsustamine rahvusvahelises TA koostöös ja riiklike teaduspreemiate määramine. Olulise ülesandena on seaduses sätestatud valdkonna arengukavade kinnitamine ning põhitegevusena TA tegevusega tegelevate valitsusasutuste hallatavate riigiasutuste ümberkorraldamise ja lõpetamise kohta seisukoha esitamine. Vabariigi Valitsust nõustab tema ülesannete täitmisel Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsiooni Poliitika Nõukogu.

Eelnõu § 5. Kehtivas seaduses sätestatud Teadus- ja Arendusnõukogu nime ning ülesandeid muudetakse. Nõukogu nimeks saab Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsiooni Poliitika Nõukogu (TAIP) ning muutuvad ka kogu ülesanded. Säilib põhimõte, et tegemist on nõuandva koguga, mis toetab Vabariigi Valitsust TA tegevuse ning innovatsiooni poliitika väljatöötamisel ja rakendamisel. Peale TA tegevuse on nõukogu pädevuses selgelt välja toodud innovatsioonipoliitika. Innovatsioonipoliitika vastutusala lisandumine on oluline muudatus, mis võimaldab siduda TA tegevuse poliitika (Haridus- ja Teadusministeeriumi vastutusalas) ning innovatsioonipoliitika (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi vastutusalas) ühtseks tervikuks ning tagada sellega TA tegevuse tulemuste rakendamise ühiskonna ja majanduse hüvanguks. Uue ülesande ja vastutusala lisandumise tõttu muudeti ka nõuandva kogu nimetust. TAIP põhimääruse kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.

2021. aasta alguses Teadus- ja Arendusnõukogu tellimisel valminud raportis „Teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni strateegiline juhtimine ja Teadus- ja Arendusnõukogu roll selles“¹⁷ toodi välja, et Teadus- ja Arendusnõukogu võiks pühendada enam tähelepanu strateegilise tähendusega küsimustele. Probleemiks peeti seda, et seadusest tulenevad teemapunktid jõuavad Teadus- ja Arendusnõukogu seisukohavõtuks üldjuhul lõpetatud kujul ja ajakriitilisena, mis üldjuhul jätab vähe otsustusruumi; samuti, et Teadus- ja Arendusnõukogu töölaual olevad küsimused on killustatud ning puudub ülevaade kogu valdkonna hetkeseisust. Raport soovib Teadus- ja Arendusnõukogu mõju suurendamiseks keskenduda strateegilistele küsimustele, vältida sekkumist ministeeriumide otsustuspädevusse ning tagada arutelupunktide kvaliteetsem ja aegsam ettevalmistamine, sh *ad hoc*-töörühmade moodustamise toel. Ülesannete loetlemine seaduse asemel põhimääruses võimaldab muutuvatele vajadustele paindlikumalt reageerida ning luua tugevam side Teadus- ja Arendusnõukogu arutelude ja Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi vahel.

Nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt on toimunud nihe riigi suuremale sekkumisele TA tegevuse valdkonna suunamisel, samas kui varem on lähtutud arusaamast, et teadus on eelkõige autonoomsete TA-asutuste vastutusvaldkond ning arendustegevus põhineb ettevõtete huvidel.

¹⁷ Riigikantselei tellitud uuring 2021. Teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni strateegiline juhtimine ja Teadus- ja Arendusnõukogu roll selles. <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:621472/408992/page/1>.

Enamikus OECD riikides on olemas TAI nõukogud, mille pädevuses on valitsuste ja ministeeriumite nõustamine ning prioriteetide seadmine, osas riikides ka poliitika koordineerimine, seire ja hindamine ning eelarve küsimused. Eesti Teadus- ja Arendusnõukogu loomisel on lähtunud eelkõige Soome eeskujust.

Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsiooni Poliitika Nõukogu tegevuse alused, ülesanded ning töökorraldus kehtestatakse nõukogu põhimäärusega. Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsiooni Poliitika Nõukogu esimees on peaminister ning nõukokku kuuluvad ka teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni eest vastutavad ministrid. Lisaks nimetab Vabariigi Valitsus nõukokku teised liikmed vastavalt nõukogu põhimäärusele. Nõukogu tööd korraldab seaduse lõike 6 järgi Riigikantselei.

Eelnõu § 6. Seniste teaduspoliitika komisjoni ja innovatsioonipoliitika komisjoni asemel sätestatakse seaduses teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni juhtkomisjon. TAI valdkondi juhitakse edaspidi ühiselt, mis toob kaasa tihedama koostöö TA tegevuse ning innovatsiooni eest vastutavate ministeeriumite vahel. Juhtkomisjon on samuti nõuandva organi rollis ning annab nõu TA tegevuse ja innovatsiooni eest vastutavatele ministritele. Juhtkomisjoni kuuluvad teadussüsteemi, ettevõtlus- ja avaliku sektori esindajad ning juhtkomisjoni koosseisu kinnitab kolmeks aastaks Vabariigi Valitsus. Sarnaselt eelnõu väljatöötamise ajal kehtinud teadus- ja arendustegevuse korralduse seadusele on siin mõeldud isikuid, kes on oma valdkonnas tuntud ning soovivad kaasa rääkida teaduspoliitika kujundamisel ja elluviimisel. Juhtkomisjoni moodustamise korra ja töökorra kehtestab Vabariigi Valitsus, määruses sätestatakse ka täpsem töökorraldus ja tööjaotus ministeeriumite vahel.

Eelnõu § 7 lõiked 1 ja 2. Sarnaselt kehtivale seadusele kirjeldatakse selles paragrahvis kõikide ministeeriumite ülesanded seoses TA tegevuse ja innovatsiooniga. Kõikide ministeeriumite ülesanne on jätkuvalt kavandada ja ellu viia oma valitsemisalale tarvilikku TA tegevust ning innovatsiooni lähtuvalt riigi ja konkreetse valdkonna ministeeriumi valitsemisala strateegilistest sihtidest ning TAI valdkonna terviklikust toimimisest. TA tegevuse ja innovatsiooni poliitika kujundamine on vastavalt Vabariigi Valitsuse seadusele TA tegevuse ning innovatsiooni valdkonna eest vastutavate ministeeriumite ülesanne. Rahvusvahelise koostöö korraldamisel on ministeeriumi vastutusel – juhul kui ministeerium peab vajalikuks vastavas koostöös osaleda – ka koostöö rahastamine.

Seaduses on täpsustatud ministeeriumite ülesandeid seoses valitsemisala riigieelarveliste TA vahendite kavandamise ja planeerimisega. Ministeeriumitel on õigus anda välja sihttoetusi valitsemisalale tarviliku TA tegevuse ja innovatsiooni rahastamiseks, samuti anda koostöös TA tegevuse poliitika rakendusüksusega välja uurimistoetusi. Lisaks on ministeeriumite ülesanne esitada TA tegevuse kohta ülevaateid TA tegevuse valdkonna eest vastutavale ministriale. Ülevaadete esitamine võimaldab TA tegevuse eest vastutaval ministril saada teavet ministeeriumites tehtavast ja kavandatavast TA tegevusest ning leida valdkonnaüleseid kokkupuutepunkte. Kõigi ministeeriumite ülesannete hulka kuulub muu hulgas oma valitsemisalas toetatud TA tegevuse tulemuste kättesaadavaks tegemine vastavalt avaliku teabe seaduses sätestatule (§ 28 lg 1 p 18). Ministeeriumite uuringute ja analüüside andmed tuleb edaspidi avalikustada ja hoida ajakohasena Eesti Teadusinfosüsteemis. Senini ei ole ministeeriumite vahel ühiselt kokku lepitud keskkonda, kus ministeeriumite tellitud uuringute teavet ja lõpparuandeid avaldada. See on kaasa toonud olukorra, kus riigi tellitud uuringuid ja nende tulemusi on raske leida. Samuti on esinenud dubleerimisoht, kuna ei ole teada, milliseid uuringuid ja analüüse on teistes valitsemisalades juba tellitud. Eelnõu § 7 lõike 2 punktis 5 esitatud sätte eesmärk on tagada, et kõik riigi tellitud analüüsid ja uuringud oleksid edaspidi ühest kohast leitavad, ning ministeeriumid vastutavad selle eest, et nende valitsemisala teave oleks Eesti Teadusinfosüsteemis ajakohane.

Eelnõu § 7 lõikes 3 käsitletakse TA tegevuse eest vastutava ministeeriumi ülesandeid TA tegevuse valdkonnas. Vastavalt Vabariigi Valitsuse seadusele on TA tegevuse valdkonna eest vastutava ministeeriumi ülesanne kavandada ja ellu viia riiklikku TA tegevuse poliitikat ning korraldada TA tegevust. TA valdkonna eest vastutav ministeerium koordineerib ka ministeeriumite TA tegevust. TA ministeeriumiteülese koordineerimise vajadus tuleneb eelkõige avaliku sektori TA vajaduse ja mahtude suurenemisest, millest võib tekkida oht TA süsteemi killustumiseks ja tegevuste dubleerimiseks. Koordineerimise eesmärk ongi tagada TA süsteemi terviklik toimimine ja areng, siduda ministeeriumite TA tugevamalt riigi strateegiliste sihtidega, tõhustada ministeeriumite koostööd TA kavandamisel ja rakendamisel ning parandada ametnike oskust kaasata poliitikakujundamisse teadust ja teadlasi. Ministeeriumite valdkondliku TA koordineerimise ülesanne oli kavas anda Riigikantseleile, kuid kuna Riigikantseleil ei ole võimalik üle võtta kõiki valdkondliku TA koordineerimisega kaasnevaid ülesandeid, leiti, et see funktsioon jääb siiski teadus- ja arendustegevuse eest vastutavale ministeeriumile.

Uue ülesandena võrreldes kehtiva seadusega on sätestatud TA valdkonna eest vastutava ministeeriumi ülesanded seoses teaduseetika süsteemi toimimise tagamisega, teaduseetika valdkonna täpsem korraldus sätestatakse vastavas alamaktis. Lisaks korraldab TA valdkonna eest vastutav ministeerium TA-asutuste, ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide rahastamist riigieelarvest, koordineerib riiklikul tasandil rahvusvahelist TA-alast koostööd, korraldab asutuste ja juriidiliste isikute TA tegevuse kvaliteedi hindamist ning TA valdkonna riiklikke konkursse. TA-asutuste rahastamise all on siinkohal mõeldud §-s 17 sätestatud asutuse teadus- ja arendustegevuse toetust riigi ja avalik-õiguslikele, mittetulundusühingute ja sihtasutustena tegutsevatele TA-asutustele, ülikoolidele ning evalveeritud rakenduskõrgkoolidele; eraõiguslike TA-asutuste tegevustoetuse andmine on innovatsiooni eest vastutava ministeeriumi pädevuses. §-s 18 käsitletakse uurimistoetusi, mille väljaandmine on samuti TA valdkonna eest vastutava ministeeriumi haldusalas ning mille sihtrühmad on kõik TA-asutused, ülikoolid ja evalveeritud rakenduskõrgkoolid. TA valdkonna eest vastutav ministeerium toetab ka avaliku sektori TA tugistruktuuride toimimist ja korraldab nende rahastamist süsteemitoetustest vastavalt §-s 20 sätestatule. Tugistruktuuride all on silmas peetud näiteks teadusraamatukogude ja -kolleksioonide, TA poliitika rakendusüksuse ning Eesti Teaduste Akadeemia tegevuse toetamist jm. TA tegevuse eest vastutava ministeeriumi ülesanne rahvusvahelise koostöö koordineerimises on tagada Eesti asutustele ja teadlastele võimalused rahvusvaheliseks koostööks. Ühtlasi võib valdkonna eest vastutav ministeerium lisaks rahastada teiste ministeeriumite algatatud ja rahastatud rahvusvahelist koostööd, juhul kui see on vajalik TA süsteemi kui terviku huvides.

Eelnõu § 7 lõikes 4 antakse TA tegevuse valdkonna eest vastutavale ministrile volitus kehtestada määrusega TA tegevuse valdkonna riiklike konkursside ja nende läbiviimise tingimused ja kord. Konkursside hulka kuuluvad õpilaste ja üliõpilastööde, õpilasleiuatajate ja Eesti teaduse populariseerimise auhinna riiklikud konkursid.

Eelnõu § 7 lõikes 5 antakse haridus- ja teadusministrile volitus kehtestada määrusega teaduseetika korraldus. Seaduses on nimetatud, mida ministri määrusega teaduseetika valdkonnas reguleeritakse.

Eelnõu § 7 lõige 6. Innovatsiooni eest vastutava ministeeriumi ülesanded tulenevad samuti Vabariigi Valitsuse seadusest, milles on valdkonna eest vastutava ministeeriumi tegevusvaldkonnana muu hulgas sätestatud ettevõtete TA tegevuse ning innovatsiooni toetamine ja korraldamine. Võrreldes kehtiva seadusega on selgemalt välja toodud, et innovatsiooni valdkonna eest vastutav ministeerium toetab ettevõtete TA tegevuse ja innovatsiooni meetmete väljatöötamist ning nende rahastamist riigieelarvest, vajaliku tugistruktuuri loomist, korraldamist ja toetamist riigieelarvest, samuti ettevõtjate rahvusvahelist koostööd TA tegevuse ning innovatsiooni alal. Ministeerium korraldab ka eraõiguslike

evalveeritud TA-asutuste TA tegevuse rahastamist vastavalt §-s 17 sätestatule, samuti ettevõtete TA tegevuse ja innovatsiooni toetamist riigieelarvest ettevõtja TA tegevuse toetusena vastavalt §-s 21 sätestatule. Nimetatud toetuse nimetus viitab küll TA tegevusele, kuid hõlmab ka ettevõtetes tehtava innovatsiooni toetamist.

Eelnõu § 7 lõikes 7 on välja toodud säte, mis puudutab TA ja innovatsiooni valdkonna eest vastutavate ministriumite koostööd ning ühist vastutust TA tegevuse ja innovatsiooni poliitika elluviimisel. Eelnõu väljatöötamise käigus leiti, et kuigi kummagi ministriumi ülesanded on sätestatud seaduses eraldi, on siiski vaja rõhutada ka ministriumite ühist vastutust arendustegevuse ja teadmussiirde alal omavahel lahutamatu seotud valdkondade arendamisel. Kahe ministriumi ühine vastutus on kajastatud ka ühises TAIE strateegias.

Eelnõu § 7 lõikes 8 on sätestatud Riigikantselei roll avaliku sektori innovatsiooni kavandamise ja elluviimise koordineerijana. Ühiskonna ees seisavad suured probleemid, mida nutikad lahendused aitavad leevendada. Avalikul sektoril tuleb teha senisest enam koostööd teadlaste ja ettevõtjatega, probleemide lahendamisel kasutada uusi teadustulemusi ning katsetada ja rakendada neid ka praktikas. Avalik sektor saab võtta julgemalt eestvedaja rolli, tellides lahendusi, mis kiirendavad innovatsiooni ka erasektoris. Riigikantselei roll seisneb avaliku sektori innovatsiooni toetamises selle eri osaliste tegevuste koordineerija ja kavandajana.

Eelnõu § 8. Võrreldes kehtiva seadusega on muudetud TA tegevuse poliitika rakendusüksuse ülesandeid. Seadusesse on ülesannetena lisatud evalveerimise läbiviimine, teaduskommunikatsiooni edendamine, teaduseetika valdkonna edendamine ning ministriumide ja teiste asutuste TA tegevuse alase nõustamisega seotud ülesanded. Rakendusüksus (Eesti Teadusagentuur) on ka siiani täitnud TA tegevuse kvaliteedi hindamise ja teaduskommunikatsiooniga seotud ülesandeid alates agentuuri loomisest, kuid kehtivas seaduses ei ole neid ülesandeid eraldi välja toodud, mis on tähendanud iga kord volituste andmist nende tegevuste elluviimiseks. Eelnõu ettevalmistamise käigus laekunud ettepanekute põhjal lisatakse TA tegevuse poliitika rakendusüksuse ülesannete hulka teaduseetika valdkonna edendamine ning teaduseetika komitee ja teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni moodustamine. Alamas õigusaktis sätestatakse teaduseetika süsteemi üksikasjalik korraldus, muu hulgas TA tegevuse poliitika rakendusüksuse täpsemad ülesanded. Teine uus ülesanne on toetada ministriume ja nende rakendusasutusi valitsemisalale tarviliku teadus- ja arendustegevuse kavandamisel ning vajadusel selle korraldamine. Nõustamise ja teenuse tellimine TA tegevuse poliitika rakendusüksuselt ei ole ministriumitele kohustuslik, vaid on sätestatud pigem võimalusena kasutada vastava asutuse pikaajalist kompetentsi TA tegevuse valdkonnas ning ka Eesti Teadusinfosüsteemi keskkonda. Lõike 2 punktis 4 on toodud ka volitused, mis annab rakendusüksusele pädevuse korraldada ministriumite TA tegevuse elluviimist.

Lisatud on põhimõte, mille kohaselt on TA tegevuse poliitika rakendusüksus riiklike uurimistoetuste taotluste menetlemisel ja rahastamisotsuste tegemisel sõltumatu. Riiklike uurimistoetuste taotluste hindamisse on kaasatud rakendusüksuse hindamisnõukogu, kellel on muu hulgas rakendusüksust nõustav roll selle muude ülesannete täitmisel. Hindamisnõukogu moodustamise kord ja töökord kehtestatakse alamaktis.

Eelnõu § 9. Seaduses sätestatakse innovatsioonipoliitika rakendusüksuse roll ja ülesanded. Innovatsioonipoliitika rakendusüksuse peamised ülesanded on suurendada ettevõtjate arendustegevuse ja innovatsiooni alast teadlikkust ja võimekust, toetada arendustegevust ja innovatsiooni riiklikult, sh rahvusvahelises tegevuses, nõustada innovatsioonisüsteemi osalisi meetmete väljatöötamisel ja elluviimisel, koondada ja analüüsida arendustegevuse ja innovatsiooniga seotud teavet ning teha see kättesaadavaks. Innovatsioonipoliitika rakendusüksus on toetusmeetmete rahastamisotsuste tegemisel sõltumatu.

Innovatsioonipoliitika rakendusüksuse rolli täidab Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus. Vabariigi Valitsus kiitis 03.06.2021. a kabinetinõupidamisel heaks Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ühendamise SA-ga Kredex. Asutuste ühendamise alus on alates 01.01.2022 ettevõtlus- ja infotehnoloogiainistri 16.09.2021. a käskkiri nr 192 „Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ühendamine Sihtasutusega Kredex“. Sihtasutus KredEx nimetati ümber Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuseks ning sellest sai ühtlasi Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse õigusjärglane.

Eelnõu § 10. Eesti Teaduste Akadeemia on seaduses välja toodud seoses tema olulise rolliga TAI süsteemis. Eesti Teaduste Akadeemia seadus ja põhikiri sisaldavad täpsemaid sätteid Eesti Teaduste Akadeemia tegevuse, ülesannete, liikmeskonna ning juhtimise kohta.

Eelnõu § 11. Sätestatakse Eesti Teadusinfosüsteemi eesmärgid, milleks on usaldusväärse teabe ja andmete tagamine erinevatele TAI süsteemi osalistele, samuti avalikkusele. Eesti Teadusinfosüsteem on oluline riiklik andmekogu, mille eesmärk on kindlustada teabe olemasolu TA tegevuse ja selle osaliste kohta, samuti tagada asutuste, isikute ja projektide hindamiseks vajalik keskkond. Eesti Teadusinfosüsteemi kui riikliku andmekogu pidamise tingimused kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega. Kuna tegemist on riikliku andmekoguga, kehtestatakse andmekogu asutamine ja vastav põhimäärus Vabariigi Valitsuse tasandil. Põhimäärusega sätestatakse andmekogu pidamise kord ja volitatud töötlemine, andmekogusse kogutavate andmete koosseis, andmeandjad, andmete riskiasutus, andmete säilitamine ning muud andmekogu pidamisega seotud korralduslikud küsimused. Eesti Teadusinfosüsteemi volitatud töötleja ülesandeid täidab halduslepingu alusel teadus- ja arendustegevust korraldava ja rahastava asutusena Sihtasutus Eesti Teadusagentuur. Sarnaselt andmete kogumise eesmärgi sätestamisega seaduse tasandil on üldiste andmekategooriate nimetamine seaduse tasandil oluline selleks, et kaitsta isiku põhiõigusi ja -vabadusi. Üldiste andmete reguleerimine seaduses avab kogutavate andmete olemuse. Eesti Teadusinfosüsteemis töödeldakse TA tegevusega seotud isikute andmeid, sealhulgas Eesti Hariduse Infosüsteemist tuuakse üle vaid TA tegevusega seotud isikute, täpsemalt kraadiõppurite ja nende juhendajatega seotud isikuandmed. Isikul on seeläbi võimalik hinnata tema kohta kogutavate andmete vajalikkust ja eesmärgipärasust ning seda, kas andmete kogumine langeb kokku andmekogu eesmärgiga. Isikuandmeid töödeldakse kooskõlas õigusaktidega kehtestatud nõuetega ja andmekogu eesmärkide täitmiseks vajalikus ulatuses.

Eelnõu § 12. Teaduseetika korralduse olulise osana sätestatakse seaduses teaduseetika komitee moodustamine ja selle ülesanded.

Tartu Ülikooli koostatud analüüsis „Teaduseetika järelevalve ja toetamise riikliku süsteemi loomine Eestis“¹⁸ tuuakse probleemina välja, et Eestis puudub riigi tasandil teaduseetika korralduslik süsteem ning riiklik ja sõltumatu asutus, mis tegeleks teaduseetika korralduslike küsimustega ja koordineeriks eetikakomiteede tegevust.

Seaduse eelnõu ettevalmistamise hetkel tegutseb Eestis hulk institutsionaalseid, regionaalseid või riiklikke komiteesid ja komisjone, mis vastutavad eri tüüpi uuringute eetilise hindamise eest:

- 1) Põllumajandus- ja Toiduameti juures tegutsev loomkatseprojekti hindamiskomisjon hindab loomakaitseseadusega reguleeritud loomkatseid;
- 2) Sotsiaalministeeriumi juures tegutsev Eesti Bioetika ja Inimuuringute Nõukogu kooskõlastab inimgeeniuuringute seaduse alusel Geenivaramu andmete ja proovide

---

¹⁸ Espenberg, S.; Juurik, M., Lõuk, K., Parder, M-L., Remmik, M., Sutrop, M., Tamm, G. (2020). Teaduseetika järelevalve ja toetamise riikliku süsteemi loomine Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE ja Tartu Ülikooli eetikakeskus: https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2020/07/teaduseetika_uuringu_lopparuanne_20.01.20_ISBN.pdf.

- töötlemisega seotud uuringuid ning tervishoiuteenuste korraldamise seaduse alusel tervise infosüsteemi andmete töötlemisega seotud uuringuid;
- 3) Ravimiameti juures tegutsev kliiniliste uuringute eetikakomitee hindab ravimiseaduses reguleeritud ravimi kliinilisi uuringuid;
  - 4) Tervise Arengu Instituudi inimuuringute eetikakomitee ja Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee hindavad inimestel tehtavaid biomeditsiinilisi ning käitumis- ja sotsiaalteaduste valdkonna uurimisprojektide eetilisi ja andmekaitse aspekte, samuti hindavad mõlemad komiteed meditsiiniseadme kliinilisi uuringuid vastavalt meditsiiniseadme seaduse regulatsioonile.

Lisaks nimetatutele tegutsevad Eestis institutsionaalsed eetikakomiteed, mis hindavad oma asutuse või valitsemisala uuringuid.

Teaduseetika riikliku korralduse väljatöötamise üks eesmärke oli korrastada teadusuuringute eetilise hindamise süsteemi, muu hulgas oli ootuseks eetikakomiteede hindamispõhimõtete ühtlustamine, kiirema ja lihtsama taotluste menetlemise protseduuri tagamine ning kõikide teadusuuringute eetilise hindamise üleviimine ühte eetikakomiteesse.

Sellest lähtuvalt moodustatakse seaduse alusel Eesti Teadusagentuuri juurde teaduseetika komitee, mille eesmärk on anda hinnang teadus- ja arendustegevuse eetilise kohta ning tagada uuringusse kaasatud isikute õiguste, ohutuse ja heaolu kaitse. Oma töös ja otsustes on teaduseetika komitee sõltumatu.

Teaduseetika komitee on esialgu plaanis moodustada Tervise Arengu Instituudi inimuuringute eetikakomitee ja Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komitee baasil. Mõlemad eetikakomiteed on senini täitnud regionaalse eetikakomitee rolli ning hinnanud lisaks oma asutuse teadusuuringutele ka teiste asutuste uuringuid. Muudatuse eesmärk on muuta olemasolevad regionaalsed eetikakomiteed sõltumatuks neid praegu rahastavast asutusest, võimaldada eetikakomiteede tööd paremini koordineerida, luua eeldused ühise sekretariaadi tööks ning tagada eetikakomiteede tegevuse stabiilne rahastamine. Sealjuures täidab Eesti Teadusagentuur teaduseetika komitee sekretariaadi rolli, toetades komitee tööd korralduslikes ja õiguslikes küsimustes. Näiteks on väljatöötamisel Eesti Teadusinfosüsteemi arendus, mis võimaldaks teha kõiki TA uuringute kooskõlastamisega seotud toiminguid ühes infosüsteemis.

Seaduse § 12 lõikes 2 täpsustatakse, et TA tegevuse poliitika rakendusüksusel on õigus moodustada teaduseetika komitee valdkondlikke või regionaalseid alamkomiteesid. Teaduseetika komitee struktuur sätestatakse seaduses paindlikult, mis võimaldab TA tegevuse poliitika rakendusüksusel arvestada teadussüsteemi muutuvate vajadustega. Teaduseetika komitee moodustamise ja töökorralduse põhimõtted, sh liikmete valiku ja taotluste menetlemise protseduur, sätestatakse alamaktis.

Seaduse § 12 lõikes 3 sätestatakse, et teaduseetika komitee annab TA tegevuse läbiviimisele eetilisi aspekte käsitleva hinnangu osas, mis ei ole reguleeritud teiste seadustega. Sätte eesmärk on tagada, et teaduseetika komiteele ei anta käesoleva seadusega juba reguleeritud teadusuuringute eetilise hindamise õigust. Näiteks ei ole võimalik käesoleva seaduse alusel pöörduda teaduseetika komitee poole kliiniliste ravimiuuringute eetiliseks hindamiseks, vaid lähtuda tuleb ravimiseaduses sätestatud regulatsioonist.

Eelnõu väljatöötamisel kaaluti kahte lahendust: reguleerida seaduses tingimused, mille puhul tuleb inimuuring kooskõlastada teaduseetika komiteega, või jätta inimuuringu kohustuslik kooskõlastamine reguleerimata. TA valdkonna eest vastutav ministeerium konsulteeris selles küsimuses positiivselt evalveeritud TA-asutustega, Eesti Teaduste Akadeemia ning Eesti Noorte Teaduste Akadeemiaga. Teadussüsteemi osaliste seas puudus selles küsimuses üksmeel, kuid suurem osa vastanutest toetas lahendust, mille puhul seadusega lisakohustusi inimuuringute kooskõlastamisele ei seata. Seetõttu seaduses ei määratleta, milliseid

inimuuringuid tuleb teaduseetika komiteega kooskõlastada. Kooskõlastamise vajadus võib tuleneda nii teaduse heast tavast, valdkonna teaduseetika normidest, kirjastaja või rahastaja seatud kohustustest, eriliiki isikuandmete töötlemisest vm põhjustest.

Teaduseetika komitee moodustamisel määratletakse TA tegevuse valdkonnad ja uuringute tüübid, milles eetikakomiteel on hinnangute andmise pädevus. Teaduseetika komitee võib pädevuse olemasolul anda teadusuuringute läbiviimisele ka andmekaitse aspekte käsitleva hinnangu, vastavalt isikuandmete kaitse seaduse §-s 6 sätestatule.

Edaspidi on teaduseetika komitee ülesannete hulka võimalik lisada ka teiste seadustega reguleeritud inimuuringute hindamise ülesandeid. Selleks on seaduse eelnõu §-s 12 lisatud lõige 4, mis võimaldab seada teaduseetika komiteele teiste õigusaktidega lisaülesandeid. Teaduseetika korralduse ettevalmistamisel on teadussüsteemi osalistel ootus, et eri teadusuuringute eetilisi aspekte hinnataks edaspidi ühes eetikakomitees. Valdkonna eest vastutava ministeeriumi nõusolekul oleks võimalik näiteks kliiniliste ravimiuuringute, tervise infosüsteemi andmete töötlemist või Geenivaramu proovide ja andmete töötlemist käsitlevate uuringute kooskõlastamine viia üle teaduseetika komitee vastutusse.

3.3. Teadus- ja arendustegevuse kvaliteedi tagamine

TA-asutusi ning kõrgkooli ehk ülikooli ja rakenduskõrgkooli puudutavad sätted on koondatud eelnõu 3. peatükki, kus on esitatud nõuded, millele evalveerimist taotleval juriidilisel isikul või kõrgkoolil peab vastama, ning ülesanded, mille täitmist positiivselt evalveeritud TA-asutustelt ja kõrgkoolidelt eeldatakse. Samas peatükis on ka evalveerimise korraldust puudutavad sätted. Lisaks on esimese peatüki §-s 3 toodud TA tegevuse üldised põhimõtted, mis kehtivad kõikide TA tegevuse osaliste kohta.

Põhiseaduse (PS) §-s 38 on sätestatud, et teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad ning ülikoolid ja teadusasutused on seaduses ettenähtud piires autonoomsed. Ülikooli ja teadusasutuse autonoomia tähendab seda, et taolisel asutusel peab olema avar enesekorraldusõigus. Institutsionaalne autonoomia tähendab piisavat iseseisvust osas, mis puudutab sisemist organisatsiooni ja juhtimisstruktuuri, ressursside asutusesisest jagamist ja ressursside hankimist erasektorist, oma töötajaskonna värbamist ning tingimuste seadmist õppetöös, eriti aga teadus- ja õpetustegevuse vabadust¹⁹.

PS-i kohaselt saab ülikoolide ja teadusasutuste autonoomiat piirata seaduse alusel. Autonoomia kaitsmise kõrval paneb PS seadusandjale kohustuse ülikoolide ja teadusasutuste korraldust reguleerida. Lihtreservatsiooni tõttu on seadusandjal märkimisväärne otsustusruum. Piiranguks peab eksisteerima piisav õigustus. Näiteks on riigil õigus suunata teadusasutuse tegevust rahastamisprioriteetide kindlaksmääramise teel. Õigustav asjaolu on riigi huvi tagada teadus- ja arendustegevus riigi majanduse ning teiste oluliste valdkondade seisukohalt prioriteetsetes valdkondades²⁰.

Ülikooli ja teadusasutusi võib allutada mõõdukale väliskontrollile, kaasates juhtorganitesse poliitika, majanduse ja vabakonna esindajaid. Kaaluka avaliku huvi tõttu on lubatav riiklik järelevalve ülikoolide üle, nende evalveerimine jm kvaliteedi kontrollimine. Kvaliteedi hindamisel on paratamatu kriteeriumide avatus, seadusega ei ole võimalik jäigalt fikseerida eeldusi, millest lähtudes teadusasutus evalveerituks loetakse²¹.

¹⁹ https://pohiseadus.ee/sisu/3509/paragrahv_38, kommentaarid 17 ja 19.

²⁰ https://pohiseadus.ee/sisu/3509/paragrahv_38, kommentaar 22.

²¹ https://pohiseadus.ee/sisu/3509/paragrahv_38, kommentaarid 23 ja 24.

Eelnõu väljatöötamisel osalenud töörühmade töö tulemusena leiti, et seadust tuleb muuta ning tuua selgemalt välja, millised sätted kehtivad kõikide TA tegevusega tegelevate asutuste ja juriidiliste isikute kohta ning millistega reguleeritakse evalveeritud TA-asutuste ning rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide tegevust. Väljatöötamiskavatsuse ettevalmistamisel leiti, et tuleb muuta TA-asutuse mõistet. Leiti, et olulise tunnuseks tuleb lisada, et TA-asutus peab olema vähemalt ühes valdkonnas evalveeritud.

Samuti tehti eelnõu ettevalmistamise käigus ettepanek loobuda TA-asutuse mõistest ning eristada TA süsteemi olulisi osalisi lähtuvalt asutuse või ettevõtte põhieesmärgist, rühmitades neid rollide ja vastutuse alusel ning diferentseerides neile antavaid toetusi ja stiimuleid. Teadus- ja Arendusnõukogu leidis siiski, et asutusi tuleb kohelda võrdselt ning toetuste andmisel tuleks eristada vaid eraõiguslikele TA-asutustele antavaid toetusi.

TA tegevustega tegelevad asutused võib tinglikult jagada järgmiselt:

- 1) kõrgkoolid kõrgharidusseaduse §-de 20 ja 21 tähenduses. Kõrgkoolide hulka kuuluvad nii ülikoolid kui ka rakenduskõrgkoolid, mille missioon on muu hulgas TA tegevus ja sellel põhinevate teenuste pakkumine;
- 2) avalik-õiguslikud ja riigi TA-asutused, mis on loodud eesmärgiga tegeleda TA tegevusega ning kus seetõttu on TA tegevus oluline põhikirjaline tegevus, mille tulemused on avalikud ja kättesaadavad ka väljaspool asutust. Selliste asutuste hulka kuuluvad nii HTM-i valitsemisalas olevad TA-asutused (Eesti Keele Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum), avalik-õigusliku juriidilise isikuna tegutsev Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituut ning Eesti Teaduste Akadeemia asutatud Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisalasse kuuluv Maaelu Teadmuskeskus, Sotsiaalministeeriumi valitsemisalasse kuuluv Tervise Arengu Instituut ning Kultuuriministeeriumi valitsemisalasse kuuluv Eesti Rahva Muuseum;
- 3) eraõiguslikud juriidilised isikud, kelle põhitegevus on TA tegevus, näiteks tehnoloogia arenduskeskused, AS Cybernetica jne;
- 4) asutused ja ettevõtted, kes tegelevad TA tegevusega, et oma teisi põhitegevusi toetada, või kellele TA tegevus on üksnes kõrvaltegevus. Selliste asutuste hulka kuuluvad näiteks enamik muuseume, haiglad, aga ka enamik ettevõtteid, mis tegelevad TA tegevustega.

TA tegevusega võib tegeleda iga asutus ja juriidiline isik, kuid TA-asutusteks saab käesoleva seaduse alusel nimetada üksnes neid asutusi ja juriidilisi isikuid, mis on TAIKS-i sätestatu kohaselt evalveeritud. Evalveerimist võivad taotleda juriidilised isikud ja asutused, millel on TAIKS-i § 13 lõikes 2 toodud tunnused: nende põhikirjaline või põhimääruses nimetatud tegevus on TA tegevus, asutus tagab loodud teadmiste laialdase leviku õpetamise, publitseerimise või teadmussiirde kaudu ning asutusel on olemas TA tegevusteks vajalikud töötajad ja taristu. Nendele nõuetele vastavatel juriidilistel isikutel ja asutustel on õigus taotleda evalveerimist ning evalveeritud asutustele ja juriidilistele isikutele on seaduse §-ga 15 pandud ülesanded.

Ülikoolid, samuti rakenduskõrgkoolid ning teised TA tegevusega tegelevad asutused ja juriidilised isikud võivad erineda üksteisest mitme olulise tunnuse poolest. Need asutused ja juriidilised isikud, millel on § 13 lõikes 2 toodud tunnused, võivad tegeleda teiste oluliste tegevustega, nagu õppetöö, eri teenuste osutamine jne, kuid käesoleva seaduse reguleerimisalas on need asutused ja juriidilised isikud üksnes seetõttu, et nad tegelevad TA tegevusega ning loovad selle tegevusega avalikku hüve.

TA-asutused on tavaliselt asutatud mingis kindlas valdkonnas, nendes asutustes on TA tegevus rohkem orienteeritud ühiskonnale ja akadeemiline töö on kombineeritud praktilise

probleemilahendusega. Sellist paindlikkust ülikoolid ja teised kõrgkoolid sageli ei saavuta. Sellised asutused tegelevad nii alus- kui ka rakendusteadustega ning nende TA tegevuse tulemused võivad olla suunatud nii avalikule kui ka erasektorile. Lisaks TA tegevustele võivad sellised TA-asutused tegeleda mitme tegevusega, mis ei ole otseselt TA, kuid on seotud konkreetse valdkonnaga ja selle arendamisega. Sellised TA-asutused on olulised, kuna nendes tehakse suur osa riigis läbiviidavatest TA tegevustest. Samas seatakse kahtluse alla selliste asutuste legitiimsus nende vahepealse rolli tõttu akadeemilise teaduse ja teadmiste rakendamise vahel. Globaalsed probleemid soosivad selliste asutuste olemasolu, kuna ülikoolid ei suuda piisavalt paindlikult reageerida ühiskonna ja majanduse vajadustele²².

Näiteid asutuste kohta, mis tegelevad teadus- ja arendustegevusega, et toetada oma põhitegevust:

- Muuseum on muuseumiseaduse²³ kohaselt ühiskonna ja selle arengu teenistuses alaliselt tegutsev kultuuri- ja haridusasutus, mis ei taotle majanduslikku kasumit, mis on üldsusele avatud ning mille ülesanne on koguda, säilitada, uurida ning vahendada inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalselt kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel.
- Haigla on tervishoiuteenuste korraldamise seaduse²⁴ kohaselt ambulatoorsete ja statsionaarsete tervishoiuteenuste osutamiseks moodustatud majandusüksus, mille tegevusalad on piiratud eriarstiabi, kiirabi, õendusabi- ja ämmaemandusabiteenuste ja sotsiaalteenuste osutamise, tervishoiualase õppe- ja teadustöö, haiglaapteegi pidamise, täisvere ja verekomponentide tootmise, rakkude, kudede ja elundite hankimise ja käitlemise ning kinnisasja kasutusse andmisega.

Eelnõu ettevalmistamise käigus tehti ettepanek liigitada kasumitaotlusega teadusmahukad ettevõtted eraldi TA tegevusega tegelevate asutuste kategooriana, kuid eelnõus on sellisest käsitlesest loobutud. Teadusmahukad ettevõtted võivad tegeleda TA-ga nii põhitegevusena kui ka oma teiste põhitegevuste toetamiseks. Nendele ettevõtetele ei ole tõenäoliselt oluline TA-asutuse staatus ning riik ei peaks toetama TA põhiinstrumentidest nende asutuste tegevust, kui nad ei paku avalikku hüvet ning nende TA kvaliteeti ei ole hinnatud.

Uuringus „Teaduspõhiste ettevõtete roll Eesti T&A- ja innovatsioonisüsteemis“²⁵ on toodud Eesti TA mahukate ettevõtete tüpoloogia, mille kohaselt võib Eestis TA-ga tegelevad ettevõtted liigitada nelja kategooriasse:

- 1) Suured tarnijapõhised ettevõtted – ettevõtted, mis oma majandustegevuse edendamisel ise TA-ga ei tegele ning ise tehnoloogiaid ei edenda ega täiusta, vaid sõltuvad tehnoloogilises arengus tarnijatest. Selle kategooria alla kuulub enamik väikeettevõtteid ning tavapäraseid teenusettevõtteid, aga ka traditsioonilisemaid väiksemaid allhanke- ja tööstusettevõtteid. Sellistele ettevõtetele on väga oluline taristu ja kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavus.
- 2) Suured ettevõtted globaalses TA pilves – laiale massiturule häälestunud kapitalikaupade, ehitusmaterjalide vms tarbekaupade valmistajad, kes „võimendavad“ oma äri TA-ga. Tegemist on teaduspõhiste ettevõtetega, mille äriprotsesse seostatakse tihedalt teadusuuringutega, mida tehakse nii maja sees kui ka tellitakse väljastpoolt. Lisaks TA sisseostmisele on neis ettevõtteis oluline roll majasisesel TA tegevusel. Neis ettevõtetes (tihtipeale ematettevõttes, harvem ka tütarettevõttes) on olemas TA

²² Gullbrandsen, M., Research institutes as hybrid organizations: central challenges to their legitimacy <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11077-011-9128-4.pdf>.

²³ <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019103>.

²⁴ <https://www.riigiteataja.ee/akt/121022017005?leiaKehtiv>.

²⁵ Teaduspõhiste ettevõtete roll Eesti T&A- ja innovatsioonisüsteemis. Mürk, I., Kalvet, T. Tallinn 2015.

tegevusele spetsialiseerunud insenerid ja arendustöötajad ning oma ainulaadne tuumikteadmine, mida hoitakse konkurentide eest saladuses ja kaitstakse turul patentidega. Nendele ettevõtetele on olulised riiklikud TA meetmed, tehnosiirde programmid, teaduse kõrge tase ja kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavus.

- 3) Spetsialiseerunud TA mahukad tarnijad – TA tegevusele spetsialiseerunud ettevõtted, kes on oma äritegevuses keskendunud uude TA kompetentsi loomisele, TA teenuse pakkumisele ja/või selle vahendamisele. Seda tüüpi ettevõtted sõltuvad tihtipeale oluliselt rohkem avaliku sektori teadusuuringutest, kuid eelkõige siiski ettevõtete endi laboritest, arendustööst ja alusuuringutest. Seesuguste ettevõtete roll majanduses on välja töötada uusi lahendusi teiste majandusharude jaoks. Nendele ettevõtetele on väga olulised riiklikud TA toetusmeetmed ja kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavus.
- 4) Väikesed ja aktiivsed – sellesse rühma kuuluvad alustavad (tihtipeale IT- või biotehnoloogiapõhised) kõrgtehnoloogilised mikroettevõtted, kes on oma ärimudeli üles ehitanud mingi uude tehnoloogialahenduse väljaarendamisele ning turuleviimisele, kuid nende toote/teenuse tehnoloogialahendus ning äriplaneerimine pole veel piisavad, et arvestatavat turuosa hõivata. Nende ellujäämine sõltub täielikult ühele konkreetsele TA arendusele pandud ootuste realiseerumisest. Tihtipeale sõltuvad nad riigi toetusmeetmetest. Sellistele ettevõtetele on oluline ettevõtlusvõrgustiku toimimine ja väga hea väljaõppega tööjõu kättesaadavus.

Nagu ülaltoodust näha, ei ole ka TA-ga tegelevad ettevõtted sarnased. Suurel osal kolmandasse rühma kuuluvatest ettevõtetest on TA-asutustele vastavad tunnused, sealhulgas tegelevad nad TA-ga põhitegevusena, olulise osa tegevusest moodustab teadmussiire ning neil on olemas TA tegevuseks vajalikud inimesed ja taristu. Ühe põhitunnusena võib välja tuua, et nad loovad TA kompetentsi teiste ettevõtete ja majandusharude jaoks, sealhulgas pakuvad TA kompetentsi avaliku hüvena (publikatsioonid, patendid jne). Sellistel ettevõtetel on võimalik taotleda evalveerimist, samuti saada positiivse evalveerimistulemuse korral riigipoolset rahastamist.

Eestis on 2024. aasta seisuga 22 TA-asutust, mis on positiivselt evalveeritud vähemalt ühes TA tegevuse valdkonnas. Nende hulgas on 6 avalik-õiguslikku ülikooli (Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikool, Eesti Maaülikool, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ning Eesti Kunstiakadeemia), üks eraõiguslik ülikool (Estonian Business School), üks avalik-õiguslik TA-asutus (Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituut), 8 eraõiguslikku TA-asutust (Cybernetica AS, Protobios OÜ, STACC OÜ, BioCC OÜ, Toidu- ja Fermentatsioonitehnoloogia Arenduskeskus AS, Tervisetehnoloogiate Arenduskeskus AS, Icosagen Cell Factory OÜ, Eesti Metroloogia Keskasutus AS Metrosert) ning 6 riiklikku TA-asutust (Maaelu Teadmiskeskus, Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Tervise Arengu Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Keele Instituut). Enamik asutustest on positiivselt evalveeritud ühes TA tegevuse valdkonnas (16). Kaks suuremat ülikooli on evalveeritud kõigis kuues valdkonnas, kolm asutust kolmes valdkonnas ning üks asutus kahes valdkonnas. 2024. aastal toimub Eestis TA-asutuste korralise evalveerimise voor vastavalt teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduses sätestatule.

Kõrgharidusseaduse § 20 lõike 2 kohaselt on ülikoolide missioon muu hulgas edendada teadust ja kultuuri ning elukestvat õpet, osutada ühiskonnale vajalikke õppe-, teadus- ja loometegevusel põhinevaid teenuseid. § 21 lõikes 2 on toodud rakenduskõrgkoolide missioon, milleks on muu hulgas pakkuda õppe- ja arendustegevust hõlmavaid teenuseid ning teha rakendusühtlusi. Seega on ka rakenduskõrgkoolidel ülesanne tegeleda teadus- ja arendustegevusega, kuid ühtegi rakenduskõrgkooli ei ole seni evalveeritud. Kui rakenduskõrgkool läbib evalveerimise, omistatakse talle evalveeritud rakenduskõrgkooli staatus.

Teadus-, arendus- ja/või loometegevus (TAL) on ühe keskse valdkonnana olnud standardina institutsionaalse akrediteerimise fookuses juba eelmisest institutsionaalse akrediteerimise

tsüklist (2011–2019). 2021. aasta kevadeks oli institutsionaalse akrediteerimise läbinud kuus rakenduskõrgkooli, nelja puhul leidsid rahvusvahelised hindamiskomisjonid, et kõrgkoolid täidavad TAL-i standardi nõudeid osaliselt. Institutsionaalse akrediteerimise puhul on nõuded rakenduskõrgkoolidele ja ülikoolidele samad, kuid võimaldavad siiski arvestada erisusi: kõrgkool on vastavalt oma missioonile ja ühiskonna ootustele seadnud endale TAL-i eesmärgid, hindab nende täitmist ning näeb ette ressursid ja tugitegevused nende saavutamiseks. TAL toetab õppetööd ja kõrgkooli teisi põhiprotsesse. Seega lähtutakse standardi hindamisel sellest, mis on kõrgkooli missioon ning milliseid eesmärke on kõrgkool endale ise TAL-i valdkonnas seadnud. Institutsionaalse akrediteerimise teise tsükli esmased tulemused näitavad, et enamikus rakenduskõrgkoolides ei ole TAL kujunenud nende põhitegevuse orgaaniliseks osaks. Kui ülikoolid tõestavad oma teadusvõimekust regulaarselt nii korraliste evalveerimiste kui ka riiklikele teadusrahadele konkureerimise kaudu, siis rakenduskõrgkoolid selles protsessis seni edukalt osalenud ei ole. Uues haridusvaldkonna arengukava 2035 eelnõus on seatud üheks sihiks lähtuda teaduse ja kõrghariduse rahastamisel õppe-, teadus- ja arendustegevuse terviklikkusest. Terviklikku lähenemist vajavad nii ülikoolid kui ka rakenduskõrgkoolid²⁶.

Eelnõu § 13 sisaldab sätteid, mis on seotud TA tegevuse kvaliteedi hindamisega.

Eestis on teadust regulaarselt evalveeritud juba 1991. aastast alates. Kui algul oli evalveerimise ajend olemasoleva teaduspotsentsiaali kvantitatiivne ja kvalitatiivne hindamine, siis peagi lisandus eesmärgina teadustulemuste kasutamise hindamine ühiskonna ja riigi arengu probleemide lahendamisel. Evalveerimine määratleti ka 1997. aastal vastu võetud teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduses kui TA tegevuse taseme rahvusvaheline hindamine, mis toimub vähemalt kord seitsme aasta jooksul. 2010. aastal muudeti korralise evalveerimise tingimusi ja see andis võimaluse teadusmaastikku korrastada. 2017. aastal tehti korralise evalveerimise sisus ja korralduses muudatusi, mis puudutasid evalveerimise läbiviimist kuues OECD Frascati käsiraamatus käsitletud teadusvaldkonnas senise nelja asemel, korralise evalveerimise ja institutsionaalse akrediteerimise kooskõlastamist ning ETIS-e andmetel põhineva eeltäidetud taotlusvormi kasutuselevõttu. Viimane muudatus seoses korralise evalveerimisega jõustus 2019. aastal, mil seaduses toodi selgemalt välja, et korraline evalveerimine toimub kõikides TA-asutustes samal ajal korra seitsme aasta jooksul läbiviidavate voorudena.

Väljatöötamiskavatsuse ettevalmistamise etapis töörühmades toimunud aruteludel saavutati kokkulepe, et evalveerimisega seotud regulatsiooni seaduse tasemel oluliselt ei muudeta. Eelnõu väljatöötamise käigus analüüsiti täiendavalt evalveerimise senist praktikat Eestis ja mujal maailmas²⁷ ning leiti, et kuigi evalveerimine lävendhindamisena peab säilima, on otstarbekas teha evalveerimises mõni muudatus, mis vähendaks asutuste, eriti ülikoolide, koormust seoses eri hindamistega ning annaks TA-asutustele nende TA tegevuse taseme kohta senisest sisulisemat tagasisidet, mida saaks kasutada asutuse TA tegevuse arendamisel.

Ajavahemikul juunist 2022 kuni jaanuarini 2023 töötas Eesti Teadusagentuuri juhtimisel evalveerimise töörühm, mille ülesanne oli koostada Eesti teaduse evalveerimise korralduse uus kontseptsioon, milles on lepitud kokku teaduse evalveerimise mõistetes, liikides ja rakendamises. Eesmärgiks seati, et evalveerimise korraldus peab tagama kõikidele huvipooltele

²⁶ https://haka.ee/wp-content/uploads/ulevaade_haridussusteemi_valishindamisest_2020-2021_oa-72-74.pdf.

²⁷ <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/12/Ulevaade-teaduse-evalveerimisest.pdf>.

(poliitikakujundajad, evalveeritavad asutused ja juriidilised isikud ning ühiskond tervikuna) maksimaalse kasu evalveerimisest.

Eelnõu kohaselt on evalveerimine TA-asutuste TA tegevuse välishindamine, mille tulemusena antakse hinnang juriidilise isiku või asutuse TA tegevuse valdkonna tasemele võrrelduna rahvusvaheliselt tunnustatud kriteeriumitega. Lisatud on, et evalveerimisel võetakse peale rahvusvaheliselt tunnustatud kriteeriumite arvesse ka eesmärged, mis asutus või juriidilise isiku asutaja on asutusele seadnud, kuna see võimaldab hindajatel arvestada konkreetse asutuse eripära. Evalveerimise positiivne otsus kehtib kuni järgmise evalveerimise otsuse kinnitamiseni, kuid mitte kauem kui seitse aastat. Evalveerimine toimub Frascati kuues valdkonnas (loodusteadused, tehnika ja tehnoloogia, arsti- ja terviseteadused, põllumajandusteadused ja veterinaaria, sotsiaalteadused, humanitaarteadused ja kunstid). Evalveerimise põhimõtted, kriteeriumid ja metoodika on ühetaolised kõigile evalveeritavatele asutustele (sh eraõiguslikele asutustele). Evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuse kinnitamise täpsemad tingimused ning korra kehtestab teadus- ja arendustegevuse valdkonna eest vastutav minister määrusega. Evalveerimist korraldab ja protsessi eest vastutab TA tegevuse poliitika rakendusüksus.

Lõikes 2 on toodud, missugused juriidilised isikud ja asutused võivad evalveerimist taotleda. Evalveerimist võib taotleda juriidiline isik või asutus, mille põhikirjaline või põhimääruses nimetatud tegevus on TA tegevuse läbiviimine ning mis tagab asutuses loodud teadmiste leviku kas õpetamise, publitseerimise või teadmussiirde kaudu. TA tegevuse all on mõeldud alus- ja rakendusuuringute ning eksperimentaalarenduste läbiviimist, mis OECD Frascati käsiraamatu²⁸ kohaselt kuuluvad TA tegevuste hulka. Suurem osa tootearendusest TA tegevuse tunnustele ei vasta ja seda TA tegevuseks ei loeta. Lisaks TA tegevuse läbiviimisele on oluline, et juriidiline isik või asutus tegeleks ka teadmiste levitamisega õpetamise, publitseerimise või teadmussiirde kaudu, s.t pakuks TA tegevusega avalikku hüvet. Ideaalis levitab juriidiline isik või asutus asutuses loodud teadmisi nii õpetamise, publitseerimise kui ka teadmussiirde kaudu, kuid lisaks võib olla selliseid juriidilisi isikuid või asutusi, mis mõnega nendest tegevustest ei tegele (näiteks õpetamisega). Eraõiguslike äriühingutena tegutsevate juriidiliste isikute puhul, kes soovivad saada TA-asutuse staatust, on oluline, et nad tegeleksid peale enda äritegevuse huvides tehtava TA tegevusele ka avaliku hüvena käsitletava TA tegevusega. TA-asutustele pannakse seadusega ülesanded, mis puudutavad avaliku hüve loomist, samuti on seaduse kohaselt evalveerimise läbinud TA-asutustel õigus saada tegevustoetust nende ülesannete täitmiseks. Lisaks on evalveerimise taotlemiseks vajalik TA tegevusega seotud personali olemasolu. Silmas on peetud eelkõige põhikohaga personali, kes tagaks läbiviidavate TA tegevuste jätkusuutlikkuse, mida ajutise tööjõuga ei ole võimalik tagada. Samuti on seatud nõue piisava ja põhitegevuse läbiviimiseks vajaliku taristu olemasolule. Eelduslikult vastavad neile tunnustele kõik kõrgkoolid.

Seaduses on muu hulgas silmas peetud riigiabi raamistikku²⁹, milles määratletakse teadusasutust järgmiselt:

„Teadusasutus – üksus (nt ülikool või uurimisinstituut, tehnosiirde agentuur, innovatsioonivahendaja, teadusuuringutele keskendunud füüsiline või virtuaalne koostööüksus), mille peamine eesmärk, olenemata tema õiguslikust seisundist (avalik-õiguslik või eraõiguslik) või rahastamisviisist, on sõltumatult teostada alusuuringuid, rakendusuuringuid

²⁸ https://read.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/frascati-manual-2015_9789264239012-en#page1.

²⁹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0627\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0627(01)&from=EN).

või tootearendust või levitada õpetamise, avaldamise või teadmussiirde kaudu laialdaselt sellise tegevuse tulemusi.“

Seaduses sätestatakse, et TA valdkonna eest vastutaval ministeeriumil on õigus hinnata, kas evalveerimise taotleja vastab § 13 lõikes 2 toodud nõuetele. Kui taotleja nõuetele ei vasta, jätab ministeerium taotluse läbi vaatamata.

Evalveerimine toimub voorudena TA valdkonna eest vastutava ministri kehtestatud tähtaegadel. Selleks, et tagada lõikes 9 sätestatud tsüklilisust, mille kohaselt kehtib evalveerimise positiivne otsus kõige kauem seitse aastat, kuulutatakse evalveerimisvoor välja vähemalt kord nelja aasta jooksul. Üldjuhul eeldatakse, et kõiki asutusi ja juriidilisi isikuid evalveeritakse koos, kuid selleks, et tagada ligipääs evalveerimisele ka vahepealsetel aegadel, korraldatakse voorusid sagedamini kui kord seitsme aasta jooksul.

Ülikooli või evalveeritud rakenduskõrgkooli TA tegevust hinnatakse edaspidi institutsionaalse akrediteerimise (IA) raames. Muudatuse eesmärk on vähendada ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide halduskoormust seoses eri hindamistega ning paremini sidustada ülikooli ja rakenduskõrgkooli tegevuses kõrghariduse andmist ja TA tegevust. Rakenduskõrgkoolid, millele ei ole antud evalveeritud rakenduskõrgkooli staatust, peavad evalveeritud rakenduskõrgkooli staatuse saamiseks esmalt evalveerimist taotlema eelnõu §-s 13 sätestatud korras. Peale positiivse evalveerimisotsuse saamist hinnatakse rakenduskõrgkoolide ja ka ülikoolide TA tegevust IA protsessi raames IA ajakava järgi. Kuna IA vaatleb asutuse toimimist tervikuna ega lähe üksiku õppekava ega teadusvaldkonna/-teema tasandile, siis ei anta IA käigus ülikoolidele ja rakenduskõrgkoolidele hinnanguid valdkondade kaupa. IA raames toimub hindamine üldisemal, institutsiooni tasandil.

Ülikool või rakenduskõrgkool võib taotleda doktoriõppe õppeõigust õppekavagrupis, millele vastavas valdkonnas ta on evalveeritud. Kui ülikool või rakenduskõrgkool soovib taotleda doktoriõppe õppeõigust valdkonnas, milles ta ei ole evalveeritud, peab ta taotlema evalveerimist selles valdkonnas.

Evalveerimisega seotud kulud katab evalveerimist taotleva asutuse omanik või seda haldav isik. Riigi või avalik-õiguslike TA-asutuste, ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide puhul on selleks vastav ministeerium, eraõiguslike juriidiliste isikute puhul katab kulud eraõigusliku juriidilise isiku omanik.

TA tegevust evalveerib TA tegevuse poliitika rakendusüksuse moodustatud hindamiskomisjon. Hindamiskomisjon moodustatakse oma valdkonnas tunnustatud teadlastest ja ekspertidest, kellel on varasem TA tegevuse hindamise kogemus.

Seadusesse lisatakse säte evalveerimise tulemuste kinnitamise kohta. Tulemused kinnitab TA tegevuse valdkonna eest vastutav minister. Positiivne evalveerimisotsus kehtib kuni järgmise evalveerimise otsuse kinnitamiseni, kuid mitte kauem kui seitse aastat.

Eelnõu järgi kehtestatakse põhimõte, et kui ülikool või rakenduskõrgkool on saanud oma TA valdkonnale evalveerimisel positiivse hinnangu, piisab valdkonnale antud positiivse evalveerimisotsuse säilitamiseks edaspidi akrediteerimise käigus antud positiivsest hinnangust. Positiivseks loetakse institutsionaalse akrediteerimise tulemust juhul, kui asutus akrediteeritakse vastavalt kõrgharidusseaduse § 38 lõikes 3 sätestatule seitsmeks või kolmeks aastaks. Kui kõrghariduse kvaliteediagentuuri hinnangu kohaselt sisaldavad kõrgkooli juhtimine, töökorraldus, õppe- ja teadustegevus ning õppe- ja uurimiskeskond puudusi, säilib evalveerimise käigus teadusvaldkonnale või -valdkondadele antud positiivne hinnang juhul, kui teadus- ja arendustegevuse kohta ei anta hinnangut „ei vasta nõuetele“. Kui ülikool või rakenduskõrgkool institutsionaalset akrediteerimist ei läbi või saab IA käigus teadus- ja arendustegevuse kohta negatiivse hinnangu (vastavalt kõrgharidusseaduse § 38 lõike 3 punktis

3 sätetatule või kui TA tegevuse kohta on antud hinnang „ei vasta nõuetele“), võib valdkonna eest vastutav minister otsustada, et ülikool või rakenduskõrgkool peab evalveerimise uuesti läbima.

Kui TA-asutus, ülikool või evalveeritud rakenduskõrgkool ühineb evalveerimata asutusega või kui asutus jaguneb, tuleb asutusel läbida evalveerimine vastavas valdkonnas teatud aja jooksul, et teha kindlaks, kas asutuses tehtav TA tegevus vastab evalveeritud tasemele.

Seaduses sätestatakse TA tegevuse valdkonna eest vastutava ministri õigus teha asutustele ja juriidilistele isikutele teatud juhtudel ettepanek läbida evalveerimine ka juhul, kui asutusel on kehtiv positiivne evalveerimisotsus. Minister võib juriidilisele isikule või asutusele teha sellise ettepaneku, kui institutsionaalse akrediteerimise käigus või temaatilise hindamise tulemusena selgub, et isiku või asutuse tase on langenud võrreldes evalveerimise positiivse otsuse aluseks olnud tasemega. Samuti on ministril võimalik juriidilisele isikule või asutusele selline ettepanek teha juhul, kui juriidiline isik või asutus ei vasta enam § 13 lõikes 2 toodud nõuetele. Eraldi andmeid asutus või juriidiline isik selleks esitama ei pea, selle teabe saab ministeerium näiteks asutuse tegevustoetuse iga-aastastest aruannetest. Kui näiteks aruannetest selgub, et juriidiline isik või asutus ei ole mitme aasta vältel teinud teadus- ja arendustegevust ning teadmussiirde alaseid tegevusi või puuduvad tal TA tegevuseks vajalikud inimesed, on põhjust uuesti hinnata, kas see asutus või juriidiline isik vastab evalveerimise positiivse otsuse aluseks olnud tasemele. Kui asutus või juriidiline isik ei läbi evalveerimist positiivse tulemusega üheski valdkonnas, milles ta on evalveerimist taotlenud, ei ole enam tegemist TA-asutuse või evalveeritud rakenduskõrgkooliga käesoleva seaduse mõttes. Kui ülikool evalveerimist ei läbi, võib ta kaotada õppeõiguse kolmandal astmel ja samuti ülikooli staatuse.

Evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuste kinnitamise täpsemad tingimused ning korra kehtestab TA valdkonna eest vastutav minister määrusega. Määruses täpsustatakse ka hindamiskomisjoni moodustamise alused.

Evalveerimise tulemused on avalikud.

Eelnõu §-s 14 sätestatakse temaatiliste hindamiste läbiviimine. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduses oli reguleeritud sihtevalveerimise läbiviimine. Sihtevalveerimisi viidi läbi alates aastast 2010 ning kokku valmis üheksa raportit programmide ja eri teadusvaldkondade kohta³⁰. Käesoleva seadusega kujundatakse sihtevalveerimine ümber temaatiliseks hindamiseks.

TA-asutustel, ülikoolidel ja evalveeritud rakenduskõrgkoolidel on võimalik taotleda temaatilist hindamist, et hinnata oma TA tegevuse taset kindlas valdkonnas või TA tegevuse korralduslikke aspekte. Temaatilist hindamist saavad taotleda ka ministeeriumid, et valmistada ette teaduspoliitilisi otsuseid ja meetmeid või hinnata nende mõju ja rakendamist ning anda TA-asutustele ja kõrgkoolidele tagasisidet. Temaatiliste hindamistega seotud kulud kaetakse TA valdkonna eest vastutava ministeeriumi eelarvest, kui hindamine on teaduspoliitika kujundamise seisukohalt määrava tähtsusega.

TA tegevuse temaatilise hindamise korralduse kinnitab haridus- ja teadusminister käskkirjaga.

---

³⁰ <https://www.etag.ee/tegevused/evalveerimine/sihtevalveerimine/>.

Eelnõu §-s 15 on toodud TA-asutuste, ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide ülesanded ning kohustused.

TA-asutuste ülesanded on seotud avaliku hüve loomisega. Avalik hüve on määratletud §-s 2 hüvena, mille tarbimine on avatud kõigile tarbijatele ja mille tarbimine ühe isiku poolt ei vähenda hüvise kogust, mis jääb tarbimiseks teistele isikutele. TA tegevuses on avaliku hüve all mõeldud eelkõige loodud teadmiste jagamist avalikkusega, näiteks publikatsioonide kaudu, Eestis loodud intellektuaalomandit, doktoritööde juhendamise kaudu doktorikraadiga spetsialistide arvu kasvatamist ühiskonnas, samuti TA tegevuse rahastamise suurendamist Eestis välisrahastusega toetuslepingute kaudu, näiteks EL-i raamprogrammis. TA-asutuse esmane ülesanne on edendada teadust, kuid ühtlasi olla valmis osutama nii ettevõtetele kui ka avaliku sektori asutustele TA tegevuste põhiseid teenuseid. Nende ülesannete täitmisega toetavad TA-asutused nii majanduse kui ka ühiskonna arengut ja rahvuskultuuri püsimist, kuid ka teaduse rahvusvahelistumist. Samu ülesandeid täidavad ka ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid, kuid nende ülesanded seoses TA tegevusega tulenevad kõrgharidusseadusest.

Lõikes 4 sätestatakse TA-asutuste ning ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide kohustused. Samaselt kehtiva seadusega on sätestatud TA-asutuse, evalveeritud rakenduskõrgkooli ja ülikooli kohustusena avalikest vahenditest finantseeritud TA tegevuse tulemuste kättesaadavus avalikkusele. Asutuse teaduspublikatsioonid ja -andmed on vaikumisi avalikud vastavalt nn FAIR-põhimõtetele³¹: nii publikatsioonid kui ka andmed peavad olema leitavad, juurdepääsetavad, koostalitusvõimelised ja taaskasutatavad³². Asutusel või juriidilisel isikul on avaldamisel kaalutusõigus mitte teha teadustöö tulemusi kättesaadavaks, kui need riivaksid eriliiki isikuandmete, intellektuaalomandi või ärisaladuse kaitset või on avalikustamine vastuolus mõne muu õigusaktiga. Täpsemad teadustulemuste kättesaadavaks tegemise tingimused sätestatakse „Avatud teaduse põhimõtetes“³³, mille kinnitab haridus- ja teadusminister. TA-asutuste, ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide kohustus on tagada, et tehtav TA tegevus vastaks üldtunnustatud teaduseetika normidele ning teaduse heale tavale, suurendades sellega TA tegevuse usaldusväärsust ja vähendades väärkäitumisjuhtumite tekkimist TA tegevuse läbiviimisel. Kohustusena on TA-asutustele, ülikoolidele ja evalveeritud rakenduskõrgkoolidele kehtestatud nõue teha TA tegevusega seotud andmed Eesti Teadusinfosüsteemis kättesaadavaks. TA-asutustega samaväärsena käsitletakse antud seaduse mõttes ka ülikoole ja evalveeritud kõrgkoole.

3.4. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamine

PS-i § 38 lõikes 2 nõutakse, et ülikoolide ja teadusasutuste korraldus tagaks piisava rahastamise ning määratleks riikliku rahastamise tingimused. Nii akadeemiline vabadus kui ka institutsionaalne autonoomia ei oleks täielikud, kui teadlastel, ülikoolidel ja teadusasutustel puuduksid vahendid teadusuuringute tegemiseks ning õpetamiseks. Alus- ja rakendusuuringute erisusi arvestades on riigil kohustus toetada alusuuringute tegemist teadusasutustes, sest nendeks uuringuteks erasektorist vahendite leidmine ei ole tõenäoline. Sama kehtib rahvusteaduste kohta, mille edendamine on Eesti rahvuskultuuri ja omariikluse püsijäämise eeldus³⁴.

---

³¹ Taustal on Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv nr 2019/1024 avaandmete ja avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamise kohta, mille artiklis 10 sõnastatud tingimused on eelnõu § 3 ja § 14 lg 3 kaudu täidetud. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=ES>.

³² Rahvusvahelises teaduskogukonnas tuntud FAIR-printsibiina: Findable, Accessible, Interoperable, Reusable.

³³ Vt ka seletuskirja § 3.

³⁴ [PS-i § 38 kommentaar 25](#).

PS-i § 38 kui vabadusõigus kohustab riiki üldiselt üksnes hoiduma akadeemilisse vabadusse sekkumast. Akadeemiline vabadus ei ole sooritusõigus. Sellele tuginedes ei saa õppejõud nõuda enda teadusteema rahastamist, kui see teema ei kuulu riigi või ülikooli prioriteetide hulka. Teadusuuringuid takistav riive võib seisneda ka juurdepääsu piiramises riigi valduses olevatele teadustegevuseks vajalikele andmetele (nt statistika)³⁵.

Riigil ei ole keelatud teadlasi toetada. Avalikud huvid (rahvusteaduste puhul näiteks PS-i preambuli 5. lauseosa) lausa nõuavad teadus- ja arendustegevuse riiklikku toetamist. Ent kui riik teadustegevust toetab, siis ei tohi seda teha diskrimineerivalt. Diskrimineerimine ei ole toetuse jagamine kvaliteedi alusel (nt teadusgrantide jagamine eksperdiarvamuste alusel), samuti toetuste jagamisel riigi prioriteetide arvestamine (vt ka ELTL-i art 179)³⁶.

Riigi ülesanne TA tegevuse korraldamisel on seega tagada vahendid teadusuuringute läbiviimiseks, eriti suure ebaõnnestumise riskiga seotud teadusuuringute läbiviimiseks, jättes asutustele siiski vabaduse teadustegevust ise korraldada. Samas on riigil PS-i järgi õigus jagada toetusi kvaliteedi alusel ja arvestada riigi prioriteete. Seega tuleb seaduse tasandil sätestada, mil viisil saab riik rahastamise korralduse kaudu sekkuda tehtava teadustöö kvaliteedi tagamise ja arvestada riigi prioriteete. Sellest lähtuvalt on vaja seaduse tasandil sätestada:

- peamised rahastusinstrumentid ja nendest rahastatavad tegevused;
- asutuste ligipääsu tingimused riigi rahastusinstrumentidele;
- rahastusinstrumentide rakendamisele seatavad tingimused.

Avaliku sektori rahastus moodustab Euroopa riikides keskmiselt 34,4% kogu TA kulutuste mahust, kuid see on Euroopa riikide lõikes väga erinev³⁷. Eestis on vastav näitaja 37% (2022. aasta andmed)³⁸, kusjuures ligikaudu 88% avaliku sektori TA rahastusest kulutatakse avalikus sektoris. Seega on avaliku sektori vahenditel TA rahastamisel väga oluline roll. TA tegevuse rahastamise suhtes on saavutatud ühiskondlik kokkulepe tõsta riikliku rahastamise maht 1%-ni SKP-st ning rahastamise maht on viimaste aastate jooksul oluliselt kasvanud (131 miljonilt eurolt 2016. aastal 244 miljonile eurole 2022. aastal).

Eelnõu ettevalmistamisel lepiti tööruhmades kokku, et seaduse tasandil sätestatakse kindla eesmärgi, otstarbe ja sihtrühmadega rahastusinstrumentide kategooriad. Ligipääs rahastusinstrumentidele on reeglina seotud asutustes tehtava teadustöö kvaliteediga. Evalveerimise korraldus tagab selle, et hinnatud juriidiliste isikute ja asutuste TA tegevus on kvaliteetne ja suuremahuline ning teadustöö on ühiskondlikult mõjukas. Ettevõtete arendustegevuse toetamisel lähtutakse ettevõtete vajadustest ja võimekusest, muu hulgas ettevõtte suutlikkusest panustada arendustegevusse rahaliselt. Riigieelarvelised toetused on üldjuhul mõeldud juriidilistele isikutele ja asutustele.

Uurimistoetuste ja baasfinantseerimise muudatuste kavandamisel lähtuti 2016. aastal TA tegevuse rahastamise süsteemi struktureerimisel kolmest instrumentist: teadlastele (sh uurimisrühmadele) suunatud uurimistoetused (grandid), TA-asutustele suunatud baasfinantseerimine (tegevustoetus) ning TA tegevuse süsteemi toetusinstrumentid. Muu hulgas nähti tulemusena ette, et muudatuste tulemusena tekib TA tegevuse rahastamise terviklik süsteem, milles kasvab teiste ministeeriumide roll TA tegevuse suunamisel ja toetamisel.

---

³⁵ [PS-i § 38 kommentaar 14.](#)

³⁶ [PS-i § 38 kommentaar 15.](#)

³⁷ <https://rio.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/report/Analytical%20report%20PREF%20117978.pdf>.

³⁸ <https://www.etag.ee/tegevused/uuringud-ja-statistika/statistika/teadus-ja-arendustegevuse-rahastamise-yldpilt/>.

Kontseptsioonis keskenduti teaduse vundamenti ehitavatele instrumentidele – uurimistoetustele ja baasfinantseerimisele, mis loovad võimekatele teadlastele erinevatel teadlaskarjääri etappidel aluse edukaks teadustööks ühiskonnale ja majandusele vajalikes teadussuundades. Kui uurimistoetustega seonduvad muudatused on juba ellu viidud, siis üleminek tegevustoetusele on kavandatud koos käimasoleva muudatusega.

Baasfinantseerimine asendatakse asutuse TA tegevuse toetusega, millega soovitakse tagada teadussüsteemi institutsionaalne järjepidevus ning kvaliteetne ja mitmekesine teadusbaas. Asutustel on võimalik teha tegevustoetuse kui stabiilse rahastamisallika mahu piires strateegilisi valikuid ja kujundada asutuse vajadustest lähtuv teadlaskarjääri mudel. Asutuse TA tegevuse toetus on riigieelarveline toetus, mille abil saavad TA-asutused, ülikoolid ja evalveeritud rakenduskõrgkoolid oma TA tegevuse eesmärgi ellu viia. Eraõiguslikele äriühingutena tegutsevatele TA-asutustele antakse TA tegevuse toetust innovatsiooni eest vastutava ministeeriumi eelarvest, teistele TA-asutustele, ülikoolidele ja evalveeritud rakenduskõrgkoolidele teadus- ja arendustegevuse eest vastutava ministeeriumi eelarvest.

Konkurentsipõhine rahastamine riiklike uurimistoetuste instrumendist eeldab, et asutus on läbinud evalveerimise. Eesti Teadusagentuuri juures 2021.–2022. aastal tegutsenud rahastamise töörühm tõstatas küsimustena muu hulgas eri tüüpi asutuste rahastamise erineva mudeli alusel, samuti ülikoolide kõrghariduse ja teaduse tegevustoetuse käsitlemise ühtse toetusena, tegevustoetuse koostõla uurimistoetustega ning kulude struktuuri määramise toetuse andmisel. Töörühm arutas vajadust kasutada eri tüüpi TA-asutustele (avalik-õiguslikud ülikoolid, riigi TA-asutused, eraõiguslikud TA-asutused) tegevustoetuse määramisel erinevat rahastusmudelit, kuid selles küsimuses ühisele seisukohale ei jõudnud. Samas peeti oluliseks toetada nii avalik-õiguslikke kui ka eraõiguslikke TA-asutusi, võttes arvesse ootusi eri osalistele ning määratledes avaliku hüve mõiste.

Seosed rahastusinstrumentide, rahastajate ja rahastatavate asutuste vahel on toodud alljärgnevas tabelis.

Rahastusinstrument	Rahastaja	Avalik-õiguslikud, riigi ning mittetulundusühingu ja sihtasutuse-na tegutsevad TA-asutused, ülikoolid ja evalveeritud rakenduskõrgkoolid	Era-õiguslikud äriühinguna tegutsevad TA-asutused	Kõik TA-ga tegelevad asutused ja juriidilised isikud	TA tegevusi toetavad asutused
Asutuse TA toetus	HTM	X			
	MKM		X		
Riiklik uurimistoetus	HTM	X	X		
TA sihttoetus	Kõik ministeeriumid	X	X	X	
TA süsteemitoetus	HTM, MKM	X			X
Ettevõtja TA toetus	MKM, teised ministeeriumid		X	X	

Eelnõu § 16. Sätestatakse TA tegevuse ja innovatsiooni rahastamise üldpõhimõtted. Seaduses sätestatakse TA tegevuse rahastamise eesmärk. Eesmärgi sätestamisel on lähtutud muu hulgas põhiseaduse § 38 teisest lausest ja selle mõttest, mille kohaselt peab riik tagama vahendid akadeemilise vabaduse ning teadusasutuste institutsionaalse autonoomia realiseerimiseks. Lisaks avaliku hüvena pakutava TA tegevuse järjepidevuse ja kvaliteedi toetamisele on TA riigieelarvelise rahastamise eesmärk maandada ettevõtjatele TA tegevusega kaasnevaid riske ning ületada turutõrkeid.

Lõikes 2 on toodud innovatsiooni riigieelarvest rahastamise eesmärk. Innovatsiooni rahastatakse riigieelarvest eelkõige selleks, et soodustada ühiskonna arengut uute toodete, teenuste ja protsesside väljatöötamise ning kasutuselevõtu kaudu.

Lõikes 3 on nimetatud rahastusinstrumentide kategooriad. Rahastusinstrumentide tingimused, neist rahastatavad tegevused ja ligipääs nendele instrumentidele sätestatakse peatüki teistes paragrahvides ning rakendusaktides. Lõikes 4 on toodud riigieelarvest toetuse saaja kohustus hoida TA tegevuseks eraldatud vahendid raamatupidamises muudest vahenditest lahus. TA-asutuste, ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide rahastamisel rahastusinstrumentidest lähtutakse põhimõttest, et rahastatakse üksnes mittemajandustegevust, välistades majandustegevuse ristsubsideerimise ja sellega riigiabi andmise TA-asutustele. Juhul, kui TA-asutus, ülikool või evalveeritud rakenduskõrgkool saab riigieelarvest toetust mittemajandustegevuseks, peab riigieelarveliste vahendite kasutamisel olema tagatud mittemajandustegevuse ja majandustegevuse selge eristamine raamatupidamises tegevusliikide, rahastamise ning tulude ja kulude lõikes. Et vältida majandustegevuse ristsubsideerimist, ei tohi riigieelarvelistest vahenditest antav TA tegevuse toetuse summa vastaval perioodil ületada mittemajandustegevusega seotud kulusid. Kui riigieelarvest antakse toetust ettevõtjatele üldise grupierandi määruuse alusel või vähese tähtsusega abina, on tegemist ettevõtja majandustegevuse toetamisega. Mittemajandustegevuse määratlemisel lähtutakse teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi raamistikus sätestatust.³⁹

Eelnõu § 17. Uue rahastusinstrumentide kategooriana sätestatakse seaduses asutuse TA tegevuse toetus. Selle toetuse saamise eeltingimus on evalveerimise läbimine ning see on mõeldud TA-asutustele, evalveeritud rakenduskõrgkoolidele ja ülikoolidele TA tegevuse eesmärkide täitmiseks ja avaliku hüve loomiseks. Üleminek baasfinantseerimiselt tegevustoetusele lepitati kokku juba 2016. aastal, kui Eesti Teadusagentuuri ettevalmistamisel koostati uurimistoetuste ja baasfinantseerimise uus kontseptsioon.

Kui seni evalveeritud asutustele antava baasfinantseerimise puhul kujunes kogu asutusele eraldatav summa asutuse tulemuste põhjal, siis asutuste TA tegevuse toetuse skeem näeb ette, et teatav osa tegevustoetusest ehk baasrahastus kujuneb eelmistel aastatel eraldatud tegevustoetuse (või varasema baasfinantseerimise) mahu põhjal ning tulemusrahastus konkreetsete kokkulepitud komponentide põhjal. See tähendab tegevustoetuse rahastamise suuremat läbipaistvust ja stabiilsust.

TA tegevustoetuse määramisel lähtutakse põhimõttest, et toetuse arvutamine oleks sarnane kõrghariduse tegevustoetuse arvutamise ja ehk toetus koosneks baas- ja tulemusosast. Kõrghariduse tegevustoetuse puhul on baasosa maht 80% ning 20% moodustab tulemusosa, asutuste teadus- ja arendustegevuse toetuse baas- ja tulemusosa osakaalud lepitakse kokku vastavas alamaktis.

---

³⁹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC1028\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC1028(03)); punkt 2.1.1.

Asutuste TA tegevuse toetuse baasosa arvutamisel leitakse iga asutuse osakaal või maht, arvestades talle varem eraldatud tegevustoetust. Tegevustoetusele üleminekule eelnenud perioodi kohta võetakse arvesse asutustele eraldatud baasfinantseerimist. Ministri otsusel võib baasrahastuse osakaalu kujundamisel arvesse võtta asutusele eelnevalt eraldatud sihttoetust ja süsteemitoetust tingimusel, et sellist toetust asutusele enam siht- või süsteemitoetusena ei eraldata ning see on tulevikus tegevustoetuse osa.

Tulemusosa arvutatakse kindlaksmääratud kriteeriumite põhjal. Eelnõus toodud tulemusnäitajaid (TA kvaliteedi ja tulemuslikkuse, teadlaste järelkasvu ning ühiskonna arengu toetamise ja teadmussiirdega seotud näitajad) ning nende osakaalusid tulemusosa arvutamisel täpsustatakse rakendusaktis. TA tegevuse kvaliteedi ja tulemuslikkuse näitaja on näiteks kõrgetasemeliste publikatsioonide, patentide ja patenditaotluste arv. Teadlaste järelkasvu näitaja on asutuses juhendatud või kaasjuhendatud kaitstud doktoritööde arv. Ühiskonna arengu toetamise ja teadmussiirdega näitajad on näiteks tulu, mis on saadud toetusena riigieelarve välistest vahenditest või Euroopa Liidu raamprogrammist, tõhusa koostöö raames sõlmitud lepingute maht või ettevõtete arv, mille huvides projekte ja tellimustöid teostatakse. Ettevõtetele tellimusena saadud lepinguid ei ole kavas arvestada äriühingutena tegutsevate eraõiguslike teadus- ja arendusasutuste puhul. Lõplikud tulemusnäitajad ja nende osakaalud sätestatakse alamaktis.

Asutustel on tegevustoetusest võimalik rahastada kõiki kulusid, mis on seotud asutuse institutsionaalse järjepidevuse ning kvaliteetse ja mitmekesise teadusbaasi kindlustamisega, sealhulgas kõrgharidusele vajaliku teadusbaasi tagamisega. Asutus saab tegevustoetusest rahastada personalikuluseid, töötajate arengukuluseid vastavalt asutuse personalipoliitikale, asutuse vajadustest lähtuvaid taristukuluseid, sh amortisatsiooni, aparatuuri, teadustöök vajalikke materjale ja seadmeid, asutuse halduskuluseid (küte, elekter, vesi jne), asutuse põhitegevusega seotud kommunikatsioonikuluseid, asutuse teadushaldusteenuste arendamist, sh teadmussiirde võimekust, laboriteenuseid, samuti välisprojektide kaasrahastust ning teaduspublikatsioonide avaldamise tasusid. Tegevustoetusest ei saa katta majandustegevusega seotud kulusid.

Säilib põhimõte, et TA-asutuste TA tegevuse toetuse mahust vähemalt 5% eraldatakse rahvusteaduste toetamiseks. See osa toetusest eraldatakse TA tegevuse valdkonna eest vastutava ministeeriumi eelarvest eraldatavast toetuse kogumahust ning järelejäänud summa jaguneb avaliku sektori TA-asutustele, evalveeritud rakenduskõrgkoolidele ja ülikoolidele määratava baasosa ja tulemusosa vahel. Rahvusteaduste arvutamise tingimused sätestatakse alamaktis.

Töörühmad ei olnud VTK ettevalmistamisel üksmeelel selle suhtes, kas tegevustoetuse tingimustes peaks sätestama, et iga avaliku sektori TA-asutusega räägitakse eraldi läbi, kui suure osa tegevustoetusest peavad asutused minimaalselt eraldama akadeemiliste töötajate töötasudeks. Personalikulude osakaal baasfinantseerimisest on asutuste ja ka aastate lõikes olnud väga erinev, ulatudes 13–48% keskmiselt aastate lõikes (kõigi asutuste peale kokku) ja 13–94% asutuste lõikes (2014–2019)⁴⁰. Töörühmades oli arutusel kaks alternatiivi. Esimese alternatiivi kohaselt otsustavad asutused ise, kui suure osa nad tegevustoetusest teadlaste töötasudeks määravad. Teise alternatiivi järgi sätestatakse seaduses või selle alamaktides, et iga avaliku sektori TA-asutusega räägitakse eraldi läbi, kui suure osa tegevustoetusest peavad asutused minimaalselt eraldama akadeemiliste töötajate töötasudeks. Teadlaste töötasudeks minev kindel osa tegevustoetusest võimaldaks teadlastel saavutada suurema kindlustunde töökoha stabiilsuse suhtes, samuti võimaldaks see asutusel üles ehitada teadlase karjäärimudeli

---

⁴⁰ https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/02/Baasfinantseerimise-kasutamise-anal%C3%BC%C3%BCs_2020.pdf.

ja rahastada teadlaste püsitöökohti. Valik langes esimese alternatiivi kasuks, mis on kooskõlas protsessi algul sõnastatud põhimõtetega, mille kohaselt teadus- ja arendusasutuste autonoomiat ei vähendata.

Eelnõu § 18. Seaduses määratletakse riiklik uurimistoetus kui konkurentsipõhine toetus TA tegevuse projekti elluviimiseks, viidates sealjuures teadlase endi algatusele. Riiklik uurimistoetus on mõeldud kõrgetasemelise TA projekti elluviimiseks, kuid ka uuenduslikes uurimissuundades tehtava teadus- ja arendustöö rahastamiseks. Riiklikud uurimistoetuse konkursid on avalikud ning nende läbiviimise tingimused ja korra kinnitab ETAG, kooskõlastades need TA valdkonna eest vastutava ministriumiga.

Riiklikest uurimistoetustest rahastatavaid projekte saavad algatada ja uurimisrühmi juhtida teadlased, kes töötavad TA-asutustes, ülikoolides või evalveeritud rakenduskoostöökeskustes. Rahastatavate kulude hulka kuuluvad uurimisprojektide täitjate töötasu, samuti uurimisprojektiga seotud koolitus- ja lähetuskulud, uurimisprojekti elluviimiseks vajalikud materjalid ja seadmed, asutuse üldkululõiv, samuti avaldamistasud ja erandkorras ka riigieelarvelist toetust saavate doktorant-nooremteaduritega seotud kulud. Evalveerimata asutuste ja juriidiliste isikute teadlasi on võimalik kaasata uurimistoetustest rahastatud uurimisrühmade töösse.

Riiklik uurimistoetus on rahastusinstrument, mille raames korraldab uurimisprojektide rahastamist ja uurimistoetuste eraldamist Eesti Teadusagentuur, kes kaasab oma tegevusse pädevaid eksperte ning on rahastamisotsuste tegemisel sõltumatu. Uurimistoetusi rahastab Haridus- ja Teadusministeerium oma eelarvest ning rahastamisel võivad osaleda ka teised valdkondlikud ministriumid. Juhul, kui valdkondlikud ministriumid osalevad uurimistoetuste rahastamisel, on neil õigus seada rahastamisele lisatingimused. Näiteks võivad valdkondlikud ministriumid määrata, mis valdkondade või teemadega seotud TA projekte nad toetavad.

Eelnõu § 19. TA tegevuse sihttoetuste eesmärk on rahuldada TA vajadusi, mis tulenevad ühiskonna, sh ettevõtluse nõudlusest. Tegemist on nn ülalt alla rahastamisega, kus nõudlus TA järele tekib teadlastele ja uurimisrühmadele esitatava tellimusena väljastpoolt, kas ettevõtlus- või avalikust sektorist. TA tegevuse sihttoetust on võimalik rahastada riigieelarvest (nii riigisisestest kui ka vajaduse korral välisvahenditest). TA tegevuse sihttoetusena jagatakse näiteks ministriumite TA tegevuse vahendeid, samuti kuuluvad nende alla temaatilised TA programmid ja sihtgrandid.

Rahastatavate kulude hulka kuuluvad uurimisprojektide täitjate töötasu, koolitus- ja lähetuskulud, uurimisprojekti elluviimiseks vajalikud materjalid ja seadmed, asutuse üldkululõiv ning avaldamistasud. Rahastamistingimused on spetsiifilised igale sihttoetuse meetmele tulenevalt meetme eesmärgist, kuid taotlemine toimub reeglina Eesti Teadusinfosüsteemi kaudu. TA projektide menetlemise ja hindamise kompetentsi tagab iga poliitika valdkonna eest vastutav ministrium, kaasates vajaduse korral Eesti Teadusagentuuri kui teadus- ja arendustegevuse toetamise kompetentsikeskuse. Lõikes 2 on toodud volitusnorm vastava korra kinnitamiseks ministri poolt, kelle ministrium vastavat sihttoetust annab. Sihttoetusi võivad anda kõik ministriumid, sealhulgas need, mis vastutavad TA ja innovatsiooni valdkonna eest.

Ministriumite poolt sotsiaal-majanduslikele rakendustele suunatud kulutuste maht on läbi aastate kõikunud vastavalt ministriumite valdkondlikele TA tegevustele ja rahastamiskavadele. Teadus- ja Arendusnõukogu otsus suunata eraldatud lisavahenditest kindel osa valdkondliku TA tegevuse toetuseks peaks edaspidi suurendama sotsiaal-majanduslikele rakendustele suunatud eraldiste osakaalu riigieelarves. TA tegevuse rahastamise mahud ja

viisid ministeeriumides sõltuvad valdkonna eripärast ning väljakujunenud koostööst TA-asutuste ja ministeeriumide vahel.

Eelnõu § 20. Süsteemitoetus on mõeldud süsteemi toimimiseks vajaliku institutsionaalse ja tehnilise toetusena. Süsteemitoetus hõlmab lisaks TA-asutustele, ülikoolidele ja evalveeritud rakenduskõrgkoolidele teisi TAI süsteemi osalisi, nagu teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus ning Eesti Teaduste Akadeemia. Rahastamisinstrumentide hulka kuuluvad Eesti teadustaristu teekaardi tegevustoetus ja investeringutoetus, rahvusvahelistes teadustaristutes ja koostööprogrammides (nt partnerlused, missioonid) osalemise toetamine, ühislaborite arendus (PPP skeemid), ETAG ja Eesti Teaduste Akadeemia tegevustoetus, Eesti Teadusinfosüsteemi arendus, teaduspremiade väljaandmine, teadusraamatukogude toetus, ligipääs teadusandmebaasidele, teadlase personaalse arenguga seotud mobiilsustoetused, aga ka TAI poliitika seire. Süsteemitoetuse eraldamise tingimused kinnitab teadus- ja arendustegevuse või innovatsiooni valdkonna eest vastutav minister vajaduse järgi enne konkreetse toetuse andmist.

Eelnõu § 21. Sätestatakse ettevõtja TA tegevuse toetus. Ettevõtja TA tegevuse toetust eraldatakse innovatsiooni valdkonna eest vastutava ministri kehtestatud korras ja selle andmist korraldab vastava ministri määratud asutus. Toetus on mõeldud Eesti ettevõtjatele ning see on konkurentsipõhine riigieelarveline toetus, millega toetatakse ühiskonna ja majanduse arengu vajadustest lähtuvat TA tegevust ning sellega kaasnevat tegevusi, hõlmates ka ettevõtetes tehtavat innovatsiooni. Ettevõtjate TA tegevuse toetamise eesmärk on edendada teadusmahuka ettevõtluse kasvu ja lisandväärtuse suurenemist soodustava ettevõtluskeskkonna kujundamist.

5. peatükk. Järelevalve

Eelnõu §-s 22 sätestatakse riiklik ja haldusjärelevalve TA-asutuste, ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide üle, sealhulgas haldusjärelevalve tegija õigused. TA valdkonna eest vastutav ministeerium teeb haldusjärelevalvet TA-asutuse, ülikooli ja rakenduskõrgkooli (välja arvatud enda haldusalasse kuuluva asutuse) tegevuse üle käesoleva seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktidega sätestatud nõuete täitmisel. Eraõiguslike TA-asutuste üle tehakse riiklikku järelevalvet. Arendustegevuseta valdkonna eest vastutaval ministeeriumil on järelevalveasutusena õigus kaasata haldusjärelevalve tegemisse eksperte. Haldusjärelevalve käigus on järelevalveasutusel õigus tutvuda TA-asutuse käsutuses olevate tõendite ja andmetega, mille alusel saab kindlaks teha järelevalveasutuse ülesannete täitmiseks vajalikud asjaolud ning saada dokumentidest ära kirju või väljavõtteid. Samuti on haldusjärelevalve käigus õigus teha ettekirjutusi, et lõpetada käesoleva seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktidega sätestatud nõuete rikkumine, hoida ära edasisi rikkumisi ning kõrvaldada rikkumisega tekitatud tagajärgi. Lisaks TAIKS-is toodud haldusjärelevalvele on ministeeriumil, kelle valitsemisalasse TA-asutus kuulub, õigus teha TA-asutuse tegevuse üle teenistuslikku järelevalvet Vabariigi Valitsuse seaduses sätestatud korras.

6. peatükk. Rakendussätted

Eelnõu §-ga 23 reguleeritakse üleminekusätteid. Lõikes 1 sätestatakse seaduse jõustumise hetkel kehtinud korralise evalveerimise tulemuste kehtivus. Lõikes 2 sätestatakse, millised andmed võetakse aluseks tegevustoetuse baasosa määramisel üleminekul baasfinantseerimiselt asutuste TA tegevuse toetusele.

Kuna asutuste TA tegevuse toetust hakkavad jagama nii TA kui ka innovatsiooni valdkonna eest vastutav ministeerium ning rahvusteaduste osa eraldatakse teadus- ja arendustegevuse eest vastutava ministeeriumi osast, tekib olukord, kus rahvusteaduste maht võib tegevustoetuse mahu vähenemise tõttu kahaneda. Et tagada rahvusteaduste rahastamine vähemalt 2025. aasta

tasemel, sätestatakse seaduses, et rahvusteaduste rahastamise maht tegevustoetusele üleminekul kolme aasta jooksul ei kahane.

Eelnõu § 24 esimese punkti alusel asendatakse kehtiva seaduse pealkiri uue seaduse pealkirjaga. Teise punktiga viiakse alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse § 52 lõike 1 punktis 6 välja toodud viide teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse § 3 lõike 1 punktides 5–7 sätestatud vastavusse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduses välja toodud samade põhimõtetega, mis on sätestatud § 3 punktis 3 ning § 16 lõigetes 5 ja 6. Kolmanda punktiga asendatakse teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse § 3 lõike 1 viide teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse § 13 viitega, mis reguleerib teadus- ja arendusasutusi puudutavat.

Eelnõu §-de 25, 29 ja 30 alusel asendatakse kehtiva seaduse pealkiri uue seaduse pealkirjaga.

Eelnõu §-de 26, 27 ja 28 alusel asendatakse ülikoolide seadustes kehtiva seaduse pealkiri uue seaduse pealkirjaga ning lisatakse ülikooli ülesanne tagada teadus- ja arendustegevuse vastavus üldtunnustatud teaduseetika normidele ja teaduse heale tavale.

Eelnõu § 31 kohaselt muudetakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seadusega kõrgharidusseadust.

Kõrgharidusseaduse § 38 lõiget 1 muudetakse seoses muudatustega institutsionaalse akrediteerimise korralduses. Lisatakse, et akrediteerimise käigus hinnatakse, kas õppe-, teadus- ja arendustegevus ning õppe-, teadus- ja arendustegevuse uurimiskeskond on piisavad selleks, et tagada nende tegevuste kvaliteet; samuti hinnatakse nende vastavust õigusaktidele, kõrgkooli eesmärkidele ja arengukavale.

Eelnõu § 32 alusel tunnistatakse kehtetuks looduskaitse seaduse § 68³ punkt 1, kuna Haridus- ja Teadusministeerium ei kogu eelnõu kohaselt teaduskollektsioone puudutavat teavet ega pea sellekohast registrit.

Eelnõu §-de 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40 ja 41 alusel täpsustatakse muudatustega sihtrühmi lähtuvalt TAIKS-is sätestatust.

Eelnõu § 38 alusel asendatakse kehtiva seaduse pealkiri uue seaduse pealkirjaga ja täpsustatakse hankija isikut.

Eelnõu § 42 alusel asendatakse kehtiva seaduse pealkiri uue seaduse pealkirjaga. Samuti muudetakse eelnõu kohaselt Tallinna Tehnikaülikooli seaduse § 9, mille järgi tuleb tehnikateaduste õppe-, teadus- ja arendustegevusega tegelevate professuuride puhul asutusel läbida temaatiline hindamine kindlas valdkonnas. Seadusesse tehakse muudatus, mille kohaselt peab ülikool tagama, et ülikoolis tehtav teadus- ja arendustegevus vastab üldtunnustatud teaduseetika normidele ning teaduse heale tavale.

Eelnõu § 43 alusel lisatakse Tallinna Ülikooli seadusesse ülikooli kohustus tagada, et ülikoolis tehtav teadus- ja arendustegevus vastab üldtunnustatud teaduseetika normidele ning teaduse heale tavale.

Eelnõu § 44 alusel asendatakse kehtiva seaduse pealkiri uue seaduse pealkirjaga. Samuti muudetakse Tartu Ülikooli seaduse § 11, mille kohaselt tuleb asutusel läbida rahvusprofessuuride puhul temaatiline hindamine kindlas valdkonnas. Samuti täiendatakse seadust ülikooli kohustusega tagada, et ülikoolis tehtav teadus- ja arendustegevus vastab üldtunnustatud teaduseetika normidele ning teaduse heale tavale.

Eelnõu § 45 alusel täpsustatakse välismaalaste seaduses tähtajalise elamisloa saamiseks vajalikke tingimusi seoses asutuse staatusega ja viiakse sõnastus vastavusse TAIKS-is sätestatuga.

Eelnõu § 46 kohaselt tunnistatakse kehtiv teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus kehtetuks.

Eelnõu §-ga 47 muudetakse tulumaksuseadust ja täpsustatakse toetuste sihtrühma.

Eelnõu §-s 47 sätestatakse seaduse jõustumise aeg.

3.5. Seaduse rakendamine

Eelnõu §-s 23 sätestatakse üleminekusätted, mis puudutavad korralise evalveerimise tulemuste kehtivust ning ministeeriumite asutuste ja kõrgkoolide rahastamise muutmist. Teises lõikes täpsustatakse, et tegevustoetuse baasosa arvestamisel kasutatakse sellel perioodil, kui asutused said baasfinantseerimist, baasosa arvutamisel baasfinantseerimise andmeid. Sätestatakse rahvusteadustele eraldatava toetuse kogumahu säilimine kolme aasta jooksul tegevustoetusele üleminekule eelneva aastaga võrreldes.

IV Eelnõu terminoloogia

Mõistete paragrahvis on määratletud seaduses kasutatud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniga seotud põhimõisted, mida ei ole otseselt käsitletud teistes seaduse paragrahvides. Mõistete määratlemisel on võimaluse korral lähtutud rahvusvaheliselt tunnustatud ja laialt kasutuses olevatest dokumentidest, nagu OECD Frascati käsiraamat, ning teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi raamistikust.

V Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

Eelnõu ettevalmistamise käigus on analüüsitud kooskõla riigiabi raamistikuga. Riigiabi raamistik sätestab, et kui sama üksus tegeleb nii majandusliku kui ka mittemajandusliku tegevusega (eesmärgiga vältida majandustegevuse ristsubsideerimist), ei ole mittemajandusliku tegevuse riikliku rahastamise puhul tegemist riigiabiga, kui kahte liiki tegevust ning nende kulusid ja rahastamist on võimalik selgelt eristada, eesmärgiga vältida majandustegevuse ristsubsideerimist. Kehtivas TAKS-is on toodud nõue, et majanduslik ja mittemajanduslik tegevus peab olema eristatud, ning sama nõue jääb alles ka uude seadusesse. Selle nõude eesmärk on tagada, et riigieelarvest rahastatavatest meetmetest ei finantseeritaks teadus- ja arendusasutuse majanduslikku tegevust, kuna sellisel juhul oleks tegemist riigiabiga.

VI Seaduse mõjud

Seaduse eelnõu ettevalmistamise alguses lepiti partneritega kokku lähtekohad, millega seaduse muutmisel arvestatakse. Lepiti kokku, et seadus jääb alles eraldiseisva seadusena ja seda ei liideta mõne muu seadusega, näiteks kõrgharidusseadusega. Samuti lepiti kokku, et muutmiseks avatakse kõik peatükid ja seadust muudetakse terviktekstina, sätestades seaduses minimaalselt vajaliku. Olulise kokkuleppena tuleb mainida kokkulepet mitte vähendada TA-asutuste autonoomiat. Nendes aspektides on seaduse muutmise mõju pigem väike.

Seadusega hõlmatud sihtrühmad on järgmised:

- 1) Ministeeriumid – kõigis ministeeriumites tegeleb teadus- ja arendustegevuse teemadega vähemalt 1 teadusnõunik;
- 2) Riigikantselei – otseselt teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniga tegeleb 4 töötajat;
- 3) Eesti Teadusagentuur – kokku 77 töötajat;

- 4) Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus – kokku 350 töötajat;
- 5) Ülikoolid – 6 avalik-õiguslikku ülikooli ning 1 eraülikool;
- 6) Rakenduskõrgkoolid – 7 riigi rakenduskõrgkooli, 4 erarakenduskõrgkooli;
- 7) Avalik-õiguslikud ning riigi teadus- ja arendusasutused – 7 asutust;
- 8) Eraõiguslikud teadus- ja arendusasutused – 8 asutust;
- 9) Teadus- ja arendustegevusega tegelevad ettevõtted – hinnanguliselt 200 ettevõtet;
- 10) Teadus- ja arendustegevust ellu viivad isikud – teadlasi avalikus sektoris (2022) 3195, erasektoris 3010.

Lisateavet sihtrühmade kohta leiab järgmistelt linkidelt:

- <https://hm.ee/korgharidus-ja-teadus/teadus-ja-arendustegevus/teadussusteemi-riiklik-korraldus/>;
- <https://etag.ee/tegevused/uuringud-ja-statistika/statistika/>;
- <https://www.mkm.ee/>;
- <https://eas.ee/eas/>.

Sisuliste muudatuste olulist mõju analüüsitakse allpool peamiste muudatuste ja sihtrühmade kaupa.

6.1. Mõju riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Olulisema mõju riigi ja KOV-i asutuste korraldusele toovad kaasa järgmised muudatused:

- 6.1.1. muudatus: teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riikliku korralduse osaliste ja nende rollide täpsustamine;
- 6.1.2. muudatus: valdkondliku ja valdkondadeülese TA korraldamise sätestamine;
- 6.1.3. muudatus: innovatsiooni senisest suurem kajastamine seaduses;
- 6.1.4. muudatus: TAI rahastamise muutmine;
- 6.1.5. muudatus: teaduseetika süsteemi sätestamine seaduses;
- 6.1.6. muudatus: avatud teaduse põhimõtte sätestamine seaduses;
- 6.1.7. muudatus: teaduse kvaliteedihindamise meetmete muutmine.

6.1.1. Muudatus: teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riikliku korralduse osaliste ja nende rollide täpsustamine

Muudatus mõjutab kõiki TAI riikliku korralduse osalisi: Vabariigi Valitsust, ministeeriume, Riigikantseleid, teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksust ning innovatsioonipoliitika rakendusüksust. Olemasolevate kogude asemel sätestatakse seaduses kaks uut kogu vastavalt TAIE strateegias (2020–2035) kokku lepitule. Vähesel määral mõjutab muudatus Eesti Teaduste Akadeemiat, kelle roll teadust edendava ja esindava ning riigi ja selle institutsioone nõustava organisatsioonina säilib. Vähesel määral mõjutab muudatus ka innovatsioonipoliitika rakendusüksust, kuna sihtasutus juba täidab vastavalt oma põhikirjale eelnõus sätestatud ülesandeid ning otseselt uusi ülesandeid talle seadusega ei panda.

I sihtrühm: Vabariigi Valitsus, ministeeriumid, Riigikantselei

Mõju ulatus. Muudatus mõjutab asutuste suhteid, kuna kogu teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniprotsessi juhtimine toimub ühtedes kogudes ning teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon ei ole kogude lõikes eristatud. Positiivse mõjuna toob see kaasa tihedama koostöö ministriumite vahel kogu innovatsioonitsükli ulatuses. Kuna kogusid on tulevikus vähem, kahaneb ka valitsusasutuste töökoormus eri kogude töö korraldamisel ning kogude roll TAI riiklikul korraldamisel on selgemalt piiritletud.

Mõju avaldumise sagedus. Muudatus eeldab kogude (Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsiooni Poliitika Nõukogu (TAIP) ning teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni juhtkomisjoni) ülesannete täpsustamist, töökorralduse muutmist ning kogude mehitamist. TAIP kui Vabariigi Valitsuse nõuandva kogu töö korraldamine eeldab Riigikantselei aktiivset rolli. TAI juhtkomisjoni kui teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni eest vastutavate ministrite nõuandva kogu töö korraldamine eeldab ministriumite senisest tõhusamat koostööd TAI valdkonna arendamisel. Nõuandvate kogude roll ja täpsem korraldus sätestatakse rakendusaktides, et anda suurem paindlikkus neid vajadust mööda muuta. Mõju avaldumise sagedus on pigem ühekordne ning seotud töökorralduse ja ülesannete sisu muudatustega.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui juhtkogusid jääb vähemaks, on risk, et väheneb ka eri huvirühmade kaasatus. Teine risk võib olla kogude liikmete arvu paisumine tasemeni, kus kogud ei ole enam töö- ja otsustusvõimelised. Et riske maandada, on kavandatud eri huvirühmade võimalikult laiapõhjaline kaasamine, samuti kasutatakse teisi võimalusi huvirühmade kaasamiseks, näiteks TAI koordineerimiskogu kaudu. Lisaks võib vastavalt Vabariigi Valitsuse seadusele minister oma ministriumi valitsemisalas moodustada täiendavalt nõuandva õigusega komisjone ja nõukogusid, määrates nende ülesanded ja töökorra.

II sihtrühm: teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus

Mõju ulatus. Muudatus mõjutab oluliselt teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse tegevust, kuna asutusele lisandub uusi tegevusvaldkondi. Seaduse muutmisega tagatakse suurem selgus teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse ülesannetes ning kaob vajadus volitada teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksust teatud tegevuste elluviimiseks vajaduse järgi (näiteks evalveerimine, rahvusvahelise teaduskoostöö korraldamine ja koordineerimine). Kõigile osalistele on tagatud teave, mis on teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse pädevus ning mis ülesandeid ta seoses TA poliitika elluviimisega täidab. Kuigi mitme tegevusega, mida ka kehtivas seaduses teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse ülesannete hulgas ei ole, asutus juba tegeleb (näiteks populariseerimine ja teaduskommunikatsioon, evalveerimise korraldamine), on ka asutuse jaoks täiesti uusi valdkondi (teaduseetika, teiste asutuste nõustamine TA taotlemise ja hindamise alal).

Mõju avaldumise sagedus. Muudatus tähendab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse jaoks töö ümberkorraldamist ning vajaduse korral pädeva lisatööjõu värbamist. Täiendavate ülesannetega kaasnevad töökohad tuleb struktuuri luua ja mehitada. Lisaks uute ülesannetega kaasnevatele ametikohtadele võib tekkida vajadus vaadata üle juba olemasolevad ametikohad. Struktuuri muutmise vajadus on ühekordne ja edaspidi vaadatakse see üle vajaduse järgi.

Ebasoovitavate mõjude risk. Uute töötajate värbamise vajadus võib olla seotud riskiga, et vajaliku pädevusega töötajaid ei ole tööturul saada. Riski maandamiseks on teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusel võimalik teha kindlaks tööülesannete täitmiseks vajalikud pädevused ja neile vastavad isikud ning korraldada sihtotsinguid.

III sihtrühm: innovatsioonipoliitika rakendusüksus

Mõju ulatus. Muudatus mõjutab mõneti innovatsioonipoliitika rakendusüksuse tegevust, kuna seadusega antakse sihtasutusele ülesanded seoses teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniga. Kuigi kõikide nimetatud ülesannetega innovatsioonipoliitika rakendusüksus juba tegeleb, on kõikidele osalistele tagatud teave innovatsioonipoliitika rakendusüksuse tegevusvaldkondade kohta seoses TAI-ga.

Mõju avaldumise sagedus. Muudatus ei tähenda innovatsioonipoliitika rakendusüksuse töö ümberkorraldamist ega uute ülesannete lisandumist, pigem fikseeritakse olemasolevad ülesanded.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui innovatsioonipoliitika rakendusüksusele antavad ülesanded muutuvad, tuleb muuta ka seadust.

6.1.2. Muudatus: valdkondliku ja valdkondadeülese TA korralduse sätestamine

Sihtrühm: HTM, teised ministeeriumid, Riigikantselei

Mõju ulatus. Ministeeriumite TA-alase koostöö tagamise selgem reguleerimine aitab ministeeriumitel TA tegevust paremini planeerida ja korraldada. Ministeeriumitel on parema koordineerimise kaudu ülevaade teiste ministeeriumite haldusalas tehtavast ning neil on võimalik saada riigi tasandil suuniseid TA paremaks korraldamiseks oma valdkonnas. Muudatus mõjutab kõigi ministeeriumite tegevust, kuna sellega tuuakse seadusesse selgemini ministeeriumite ülesandena oma valitsemisalale tarviliku teadus- ja arendustegevuse ning selle finantseerimise korraldamine, samuti oma valitsemisalala teadus- ja arendustegevuse kohta ülevaadete esitamine. Muudatus mõjutab ministeeriumite TA tegevuste koordineerimist ja võimaldab senisest süsteemsemat koostööd. Valdkondlike ministeeriumite jaoks tähendab see ka TA teabe kajastamist ETIS-es avalikest vahenditest rahastatud projektide kohta. Ministeeriumi ülesanne on tagada, et kõik valdkonna avalikest vahenditest rahastatud TA projektid ja uuringud oleksid ETIS-es kajastatud, seda ülesannet võivad täita ka allasutused. Ministeeriumi uuringute ja analüüside andmete kajastamine ETIS-es võib suurendada töökoormust ministeeriumis. Töökoormuse suurenemise ulatus sõltub sellest, kui palju uuringuid või analüüse ministeeriumis tellitakse. Haridus- ja Teadusministeeriumis tellitakse või koostatakse aastas keskmiselt 10–20 uuringut või analüüsi. Ühe analüüsi andmete sisestamise ajakulu ETIS-es on hinnanguliselt kuni pool tundi. Seega on ministeeriumite töökoormuse kasv seoses ETIS-es andmete sisestamisega minimaalne. Juhul, kui ministeeriumi tellitavate uuringute maht on oluliselt suurem, saab ETIS-esse andmete sisestamist korraldada ka selliselt, et andmeid sisestab uuringu või analüüsi tegija ning ministeerium vastutab andmete kontrollimise eest. Selline lahendus vähendab tunduvalt ministeeriumi võimalikku töökoormust. Riigi kui terviku vaatest võimaldab riigi tellitud uuringute koondamine ühtsesse andmebaasi vähendada dubleerimist ning muuta uuringud paremini leitavaks ja kättesaadavaks. Muudatus mõjutab Riigikantselei töökorraldust, kuna Riigikantselei saab uue ülesande seoses valdkondliku teadus- ja arendustegevuse koordineerimisega ministeeriumiteülelt.

Mõju avaldumise sagedus. Ministeeriumite TA tegevust koordineeritakse jooksvalt. Ministeeriumites on kontaktisikuteks teadusnõunikud, kellega toimuvad regulaarsed koostöökohtumised ministeeriumite ametnikest loodud koordineerimiskogu kaudu, kelle ülesanne on viia ellu TA-alast koostööd ja poliitikat. TA-alaseid ülevaateid esitavad ministeeriumid kord aastas, ka eelarve koostamine on perioodiline tegevus. Ministeeriumid täiendavad ETIS-t jooksvalt vastavalt tehtavale TA tegevusele. Ministeeriumitevahelise TA korraldamine eeldab teadus- ja arendustegevuse eest vastutava ministeeriumi töö mõningast ümberkorraldamist seoses lisatööülesannetega, seega on tegemist olulise muudatusega. Praegu

on ministeeriumite TA koordineerimine teadus- ja arendustegevuse eest vastutava ministeeriumi ülesanne vaid osaliselt, s.t ministeeriumi roll piirdub peamiselt andmete kogumisega kõikidelt ministeeriumitelt nende haldusalas tehtava teadus- ja arendustegevuse kohta ning osalemisega seni mitteformaalses teadusnõunike võrgustikus. Koordineeriv roll tähendab süsteemset tegevust ja vastava ressursi eraldamist selleks tegevuseks.

Ebasoovitavate mõjude risk. Eelnõu väljatöötamisel kaaluti valdkondliku TA koordineerimise rolli andmist nii Riigikantseleile kui ka teadus- ja arendustegevuse eest vastutavale ministeeriumile. Teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon on kõigi ministeeriumide ülesanne ning riigi kestmise seisukohalt oluline valdkond sarnaselt riigikaitsega, seega on tähtis tagada eri valitsusasutuste koordineeritud tegutsemine ühtse eesmärgi nimel. Riigikantseleil on Eestis ministeeriumideülese asjaajamise roll, seega võib teadus- ja arendustegevuse eest vastutava ministeeriumi roll jääda väheseks ning nõuda lisapingutusi, et hoida TAI valdkond fookuses. Seda riski maandab eelkõige TAIP sätestamine seaduses Vabariigi Valitsust nõustava koguna.

6.1.3. Muudatus: innovatsiooni senisest suurem kajastamine seaduses

I sihtrühm: Vabariigi Valitsus, Riigikantselei, ministeeriumid ja nende asutused

Mõju ulatus. Seaduses on selgelt välja toodud, et lisaks teadus- ja arendustegevusele reguleeritakse seaduses innovatsiooni. Enim mõjutab see muudatus valdkonna nõuandvaid kogusid, kelle ülesannete hulka kuuluvad lisaks teadus- ja arendustegevusele ka innovatsiooniteemad. Muudatus mõjutab asutuste suhteid, kuna kogu teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniprotsessi juhtimine toimub ühtedes kogudes ning teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon ei ole kogude lõikes eristatud. Positiivse mõjuna toob see kaasa tihedama koostöö ministeeriumite vahel kogu innovatsioonitsükli ulatuses. Kuna TPK ja IPK asemel moodustatakse üks nõuandev kogu (TAI juhtkomisjon), jääb kogusid lõppkokkuvõttes vähemaks. Kuna kogusid on tulevikus vähem, kahaneb ka valitsusasutuste töökoormus eri kogude töö korraldamisel. Seaduses sätestatakse ka Riigikantselei roll avaliku sektori innovatsiooni koordineerija ja toetajana. See loob avaliku sektori asutuste jaoks selgust, kes antud teemaga tegeleb.

Muudatus mõjutab innovatsiooni eest vastutava ministeeriumi haldusalas tegutsevat innovatsioonipoliitika rakendusüksust, mille ülesanded fikseeritakse seaduse tasemel ja millele antakse konkreetne roll TAI süsteemis. Muudatused seaduses ei mõjuta otseselt innovatsioonipoliitika rakendusüksuse tegevust, kuid annavad teistele TAI poliitika osalistele suurema selguse, kes tegeleb ettevõtete arendustegevuse ja innovatsiooni poliitika elluviimisega ning mis on selle asutuse ülesanded.

Innovatsiooni all mõeldakse TAIKS-i kontekstis üksnes teadus- ja tehnoloogilisel arendustegevusel põhinevat innovatsiooni, mis tähendab, et muud innovaatilist tegevust seadus ei hõlma.

Mõju avaldumise sagedus. Seniste nõuandvate kogude roll ja ülesanded mõtestatakse ümber. Kuigi tegemist on ühekordse protsessiga, on mõlema kogu rollide täpsustamine aeganõudev tegevus, mis mõjutab nii TAIP tegevuse korraldamise eest vastutava Riigikantselei kui ka TAIK tegevuse korraldamise eest vastutavate ministeeriumite tegevust. Nõuandvad kogud tegutsevad oma tööplaani alusel, millesse kuulub ka kogude tegevuse analüüsimine ja vajaduse korral rollide täpsustamine. Vabariigi Valitsuse ülevaated teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni olukorrast toimuvad kord aastas. Siiani on need ülevaated puudutanud ainult teadus- ja arendustegevust, kuid seaduse muudatuste kinnitamisel peab ülevaade sisaldama ka innovatsiooniteemasid. Innovatsioonipoliitika rakendusüksusega seotud muudatused olulisi

tegevusi endaga kaasa ei too. Kuna Riigikantselei tegeleb juba praegu avaliku sektori innovatsiooniga, siis seaduses sätestatu Riigikantseleile suuri muudatusi kaasa ei too.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui juhtkogusid jääb vähemaks, on risk, et väheneb ka eri huvirühmade kaasatus. Teine risk võib olla kogude liikmete arvu paisumine tasemeni, kus kogud ei ole enam töö- ja otsustusvõimelised. Riskide maandamiseks on kavandatud eri huvirühmade võimalikult laiapõhjaline kaasamine, samuti kasutatakse teisi võimalusi huvirühmade kaasamiseks, näiteks TAI koordineerimiskogu kaudu.

Innovatsioonipoliitika rakendusüksuse ülesannete täpsustamine aja jooksul võib kaasa tuua olukorra, kus innovatsioonipoliitika rakendusüksuse ülesannete muutumise korral on vaja muuta ka seadust. Samas on ülesanded kavandatud kirjeldama üldistatult, mis seda riski vähendavad.

6.1.4. Muudatus: TAI rahastamise ümberkorraldamine

I sihtrühm: ülikoolid, rakenduskõrgkoolid, avalik-õiguslikud ning riigi teadus- ja arendusasutused

Mõju ulatus. Sihtrühma jaoks tähendab muudatus suuremat selgust selles, mis on ühe või teise rahastusinstrumentide kategooria otstarve. Asutuse teadus- ja arendustegevuse toetuse baasosa kui stabiilne komponent suurendab oluliselt teadus- ja arendusasutuste, ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide võimalusi rahastada pikaajalisi strateegiaid ning luua stabiilsem teadlaskarjääri süsteem. Planeeritava muudatusega tagatakse sihtrühma rahastamise stabiilsus tegevustoetuse baasosa mahus ning tulemusosa suurus sõltub asutuse tegevusest nendes valdkondades, mis on rakendusakti tasandil kriteeriumitena kokku lepitud. Uus rahastamissüsteem toetab teadlaskarjääri mudeli rakendamist ja asutustele antav tegevustoetus tagab teadlaste töö stabiilsema rahastamise. Rahastamise süsteemi muudatused toetavad asutuste motivatsiooni ja võimekust ettevõtetega koostööks. Oluline tingimus asutuste üleminekul tegevustoetusele on see, et toetuse kasutamise tingimused räägitakse toetuse saaja ja ministriumide vahel läbi, mis suunab asutusi senisest enam oma tegevusi mõtestama ning arvestama ühiskonna vajadusi. Muudatus eeldab sihtrühma ümberkohanemist ning oluline on asutuste strateegilise planeerimise ja strateegilise juhtimise oskus, sealhulgas võime selgitada strateegilisi otsuseid asutuse kõikidel tasanditel ning saavutada lahenduste suhtes üksmeel.

Sihtrühma mõjutab ka asjaolu, et äriühingutena tegutsevatele eraõiguslikele TA-asutustele eraldatakse toetust eraldi innovatsiooni eest vastutava ministriumide eelarvest. Seega ei sõltu sihtrühma tegevustoetuse osakaal eraõiguslike TA-asutuste tulemustest kriteeriumite täitmisel.

Rahastamismuudatused mõjutavad positiivselt evalveeritud rakenduskõrgkoolide, kuna neil avaneb võimalus saada teadus- ja arendustegevuse toetust sarnaselt ülikoolidele. Toetuse suurus sõltub rakenduskõrgkoolide tulemustest teadus- ja arendustegevuse valdkonnas, kuid võimalus saada toetust korral sellist toetust saada motiveerib rakenduskõrgkoolide senisest enam TA tegevustele tähelepanu pöörama. Ühtlasi on evalveeritud rakenduskõrgkoolidel võimalus taotleda konkurentsipõhiseid uurimistoetusi.

Lisaks tegevustoetusele puudutavad sihtrühmi peamiselt riiklikud uurimistoetused ja süsteemitoetused. Riiklike uurimistoetuste osas suuri muudatusi seaduse tasandil ei ole, kui välja arvata see, et uurimistoetusi võivad koostöös teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusega välja anda ka teised ministriumid. Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse roll valdkondliku TA rahastamise korraldamisel tähendab, et TA-asutustele TA teenuste pakkujatena on eri taotlusvoorude puhul tagatud sarnased tingimused taotluste esitamisel ning puudub vajadus kohaneda iga ministriumide esitatavate erinevate tingimustega. Võimaluse korral toimub taotlemine TA-asutustele tuttavas (ETIS-e) keskkonnas. Uue kategooriana sätestatakse seaduses süsteemitoetused. Süsteemitoetus on mõeldud

teadussüsteemi toimimiseks vajaliku institutsionaalse ja tehnilise toetusena ning hõlmab varem eraldiseisvate rahastusinstrumentidena eksisteerinud meetmeid.

Mõju avaldumise sagedus. Teadus- ja arendustegevuse toetust eraldatakse evalveeritud kõrgkoolidele ja teadus- ja arendusasutustele korra aastas ning selle suurus mõjutab asutuste tegevust selle aasta vältel.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui toetuse sihtrühm hakkab tegevustoetust jagama asutuse sees omakorda projektipõhiste toetustena, ei pruugi rahastuse projektipõhisuse probleem teadlaste jaoks leeveneda. Riski maandamiseks on võimalik tegevustoetuse eraldamisel leppida kokku täpsemad tegevustoetuse kasutamise tingimused (sh tagades raha suunatuse asutuse strateegiliste arengueesmärkide täitmiseks). Vastavust riiklikele arengueesmärkidele saab suunata ka tulemuskomponendi indikaatorite valiku kaudu.

Kuna kõik ministriumid ei tee meetmete ettevalmistamisel ja toetuste jagamisel koostööd teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusega, võib juhtuda, et nende TA-asutuste jaoks, kes on põhilised toetuste taotlejad, võivad taotlemise ja toetuse kasutamise tingimused siiski jääda erinevaks, mis eeldab nende kohanemist iga ministriumi kavandatava rahastusmeetme eripäradega. Riski maandamiseks on ministriumitel võimalus jagada omavahel parimaid tavasid.

II sihtrühm: ministriumid, rahastavad asutused

Mõju ulatus. Muudatused mõjutavad kõigi ministriumite tegevust. Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse uus tööülesanne ministriumite nõustamisel TA tegevuste osas tähendab nii rakendusüksuse töö ümberkorraldamist kui ka ministriumite jaoks valmisolekut teha koostööd TA tegevuste planeerimisel ja rahastamisel.

Mõju avaldumise sagedus. Koostöö teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusega valdkondliku TA rahastamisel sihttoetustena puudutab vaid neid ministriume, kes soovivad ja vajavad teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse tuge rahastusmeetmete ettevalmistamisel ning vahendite jagamisel. Koostöö sagedus sõltub kavandatavatest meetmetest.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kuna kõik ministriumid ei tee meetmete ettevalmistamisel ja toetuste jagamisel koostööd teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusega, võib juhtuda, et taotlemise ja toetuse kasutamise tingimused erinevad, ning võib tekkida kattuvusi teemade ja sihtrühmade osas. Riski maandamiseks teevad ministriumid koostööd parimate tavade jagamisel (teadus- ja arendustegevuse eest vastutava ministriumi koordineerimisel). Samas ei pruugi valdkondlikel ministriumitel olla piisavalt pädevaid töötajaid, et oma asutuste TA tegevust suunata.

III sihtrühm: äriühinguna tegutsevad eraõiguslikud teadus- ja arendusasutused

Mõju ulatus. Erasektori TA-asutuste jaoks on kõige olulisem mõju seotud teadus- ja arendustegevuse toetuse eraldamisega innovatsiooni eest vastutava ministriumi eelarvest. Kuna toetust eraldatakse innovatsioonipoliitika eest vastutava ministriumi kehtestatud tingimustel, võib see mõjutada eraõiguslikele TA-asutustele antava toetuse suurust võrreldes baasfinantseerimise kaudu saadud toetusega.

Mõju avaldumise sagedus. Asutuste teadus- ja arendustegevuse toetust eraldatakse sihtrühmale igal aastal. Saadav toetus mõjutab nende tegevust eelarveaasta jooksul.

Ebasoovitatavate mõjude risk. Kuna äriühingutena tegutsevatele eraõiguslikele TA-asutustele on baasfinantseerimist seni eraldatud samadel alustel teiste evalveeritud teadus- ja arendusasutustega, võib nende rahastamine nii protseduuride kui ka summade osas varasemast erineda. See eeldab teadus- ja arendusasutustelt kohanemist uute tingimustega.

6.1.5. Muudatus: teaduseetika korralduse sätestamine seaduses

I sihtrühm: teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksus

Mõju ulatus. Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse vastustusalasse lisandub uus tegevusvaldkond, mille tõttu suureneb asutuse töökoormus, asutus peab hakkama osutama uusi teenuseid ning kasvavad asutuse kulud, mis kaetakse täiendavalt riigieelarvest. Muudatus võib vajada teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuses lisapersonali palkamist, uue struktuuriüksuse loomist või olemasoleva töö ümberkorraldamist.

Mõju avaldumise sagedus. Muudatus mõjutab teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse tegevust pikka aega, kuna tegemist on püsiva tööülesandega. Teaduseetika komitee ja teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjoni tegevuse korraldamine on asutuse jaoks regulaarne tegevus ning eeldab lisaks vastava personali olemasolule asutusesiseste protsesside paikapanemist.

Ebasoovitatavate mõjude risk. Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse jaoks on tegemist uue tegevusvaldkonnaga ning on oht, et ei õnnestu värvata sobivate teadmiste ja oskustega personali. Riski maandamiseks on teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusel võimalus kasutada vajaduse korral sihtotsingut. Teenuse osutamiseiga tõusevad asutuse kulud, mis on kavas katta teadussüsteemi eelarvest.

II sihtrühm: teadus- ja arendusasutused, ülikoolid ja evalveeritud rakenduskõrgkoolid

Mõju ulatus. Muudatuse tulemusena tekib asutustele lisakohustus vastutada oma asutuse tegevuses teaduseetika normide ja teaduse hea tava järgimise eest. Muudatuse tõttu tuleb asutustel luua sisekorrad ja järelevalvemehhanismid, seega võib asutustes vähesel määral suureneda halduskoormus. Mitmes asutuses, kes on liitunud Eesti hea teadustavaga, on nende protsessidega juba alustatud (näiteks ülikoolid on vastavad korrad kehtestanud).

Mõju avaldumise sagedus. Muudatus mõjutab asutusi pikka aega, kuna neil on kohustus kehtestada asutuses vastavad korrad ja neid järgida.

Ebasoovitatavate mõjude risk. Asutustel ei pruugi olla piisavat kompetentsi ja võimekust teaduseetika küsimustega tegelemiseks. Riskide maandamiseks on planeeritud teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse poolne nõustamise pakkumine teadus- ja arendusasutustele, ülikoolidele ja evalveeritud rakenduskõrgkoolidele, et nad saaksid välja töötada vajalikud sisekorrad ning mehhanismid.

6.1.6. Muudatus: avatud teaduse põhimõtte sätestamine seaduses

I sihtrühm: teadus- ja arendusasutused, ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid, teadlased

Mõju ulatus. Teadustulemuste kättesaadavaks tegemine süsteemse kohustusena toob TA-asutustele, ülikoolidele ja evalveeritud rakenduskõrgkoolidele lisaülesandeid ja tõstab mõnevõrra halduskoormust. TA-asutus, ülikool ja rakenduskõrgkool tagavad asutusesiseste projektide publikatsioonide ja teadusandmete kättesaadavuse ning välisrahastajate toetatud projektides avatud teaduse nõuete täitmise. Samuti toetavad TA-asutus, ülikool ja rakenduskõrgkool teadlast publitseerimisel autoriõiguste teemal, et vältida õiguste

võõrandamist, ning aitavad suurendada avatud teaduse alast teadlikkust ja oskuseid. Muudatus mõjutab TA-asutuste, ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide kulusid: teadusandmete kättesaadavaks tegemiseks vajaliku taristu haldamine; olenevalt teadustulemuste avaldamise kanalist võimalikud artikli avaldamise tasud (ingl Article Processing Charges).

Teadustulemuste kättesaadavaks tegemine võimaldab kõigil asutustel ja ettevõtetel pääseda ligi Eesti TA-asutuste ja kõrgkoolide teadlaste avaldatud publikatsioonidele ja teadusandmetele, millel on positiivne mõju teaduse arengule ning teadustulemuste läbipaistvusele.

Mõju avaldumise sagedus. Muudatused eeldavad pigem ühekordset TA-asutuste, ülikoolide ja evalveeritud kõrgkoolide sisemiste tööprotsesside ülevaatamist ning teadlaste toetamist publikatsioonide ja teadusandmete kättesaadavaks tegemisel. Teadustulemuste kättesaadavaks tegemine ise on oma olemuselt pidev protsess ja tulevikus teadustegevuse lahutamatu osa. Teadlastele lisandub sellega seoses täiendav koormus nii teadustulemuste kättesaadavaks tegemise viiside ja reeglite omandamiseks kui ka konkreetselt teadustulemuste ja -andmete kättesaadavaks tegemisel.

Ebasoovitavate mõjude risk. Muudatused toovad kaasa mõningase halduskoormuse kasvu nii publikatsioonide kui ka andmete kättesaadavuse tagamisel, platvormide leidmisel ja käiguhoidmisel ning teadlastele toe pakkumisel. Riskide maandamiseks planeerivad asutused ja riik koostöös vajalikud IT-lahendused, mida saavad kasutada kõik TA-asutused ning ülikoolid ja evalveeritud rakenduskõrgkoolid. Publikatsioonide kättesaadavaks tegemisel on üks peamisi vahendeid Eesti Teadusinfosüsteem, teadusandmete säilitamise ja kättesaadavaks tegemise lahenduse töötavad asutused ja riik välja üheskoos.

II sihtrühm: teadust rahastavad asutused, ministriumid

Mõju ulatus. Rahastavad organisatsioonid arvestavad avatud teaduse põhimõtteid ning kujundavad rahastamisinstrumentide tingimused vastavalt: nii publikatsioonid kui ka teadusandmed tuleb teha kättesaadavaks, välja arvatud juhul, kui need on seotud delikaatsete isikuandmete või intellektuaalomandi kaitsmisega. Teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse lisapädevus on seirata teadustulemuste avatud juurdepääsuga kättesaadavaks tegemist. Mõju avaldumise ulatus on keskmine, sest asutused peavad täiustama avatud teaduse põhimõtte järgimisega protseduure ning saavad juurde lisapädevusi seire osas. Seni ei ole teadustulemuste ja -andmete kättesaadavaks tegemine olnud kohustuslik ning seda soovituslik ei ole järjepidevalt jälgitud.

Mõju avaldumise sagedus. Teadustulemuste kättesaadavaks tegemise nõude kehtestamine rahastamisinstrumendi tingimustesse on ühekordne tegevus. Teadustulemuste kättesaadavuse seire on aga pidev protsess.

Ebasoovitavate mõjude risk. On olemas risk, et vaatamata rahastamisinstrumentide tingimustele ei tehta andmeid ja publikatsioone kättesaadavaks või ei tehta seda piisavalt operatiivselt. Riskide maandamiseks peavad TA-asutused, ülikoolidel, rakenduskõrgkoolidel ja TA-töötajatel olema olemas asjakohased tööprotsessid ning head tavad, samuti nõuete täitmiseks vajalik digitaristu (repositooriumid) ning seire nõuete täitmise hindamiseks.

6.1.7. Muudatus: teaduse kvaliteedihindamise muutmine

I sihtrühm: evalveerimist taotlevad juriidilised isikud ja asutused

Mõju ulatus. Muudatus hõlmab kõiki juriidilisi isikuid ja asutusi, kes soovivad oma teadus- ja arendustegevust hinnata ning positiivse tulemuse korral saada ligipääsu teadus- ja arendustegevuse rahastamisinstrumentidele või taotleda kolmanda astme õppeõigust. Nendeks on

nii kehtiva positiivse evalveerimisotsuse saanud 22 teadus- ja arendusasutust (nende hulgas 7 ülikooli, 1 avalik-õiguslik ja 6 riigi TA-asutust ning 8 eraõiguslikku TA-asutust) kui ka need asutused ja juriidilised isikud, kes soovivad oma teadus- ja arendustegevust hinnata ning saada seeläbi juurdepääs rahastusinstrumentidele, näiteks uurimistoetustele ning teadus- ja arendustegevuse toetusele.

Ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide puhul ühendatakse evalveerimisprotsess kõrgkoolide institutsionaalse akrediteerimise protsessiga, mistõttu väheneb kõrgkoolide koormus seoses eri hindamisega. Kui kõrgkool on korra evalveeritud, hinnatakse tema teadus- ja arendustegevust edaspidi institutsionaalse akrediteerimise raames. Kuna teadus- ja arendustegevuse hindamise sisu muutub, siis mõjutab see rakenduskõrgkooli, kellel tuleb akrediteerimise raames läbida senisest erinev protsess.

TA-asutusi, ülikooli ja evalveeritud kõrgkooli võib mõjutada muudatus seoses ministri õigusega alata evalveerimisi ka juhul, kui asutusel on kehtiv evalveerimisotsus. Lisaks institutsionaalse akrediteerimise negatiivsele tulemusele võib minister teha evalveerimise algatamise ettepaneku ka juhul, kui eri andmete põhjal selgub, et asutuse tase mingis teadus- ja arendustegevuse valdkonnas ei ole enam piisav või ei vasta asutus enam § 13 lõikes 2 toodud tingimustele. TA-asutused, ülikoolid ja evalveeritud rakenduskõrgkoolid ei pea selleks esitama lisaandmeid, vaid need kogutakse teadus- ja arendustegevuse eest vastutava ministri või teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse poolt näiteks asutuse teadus- ja arendustegevuse toetuse aruannetega või temaatilise hindamise käigus. Seega asutuste ja juriidiliste isikute halduskoormus seoses evalveerimisega ei suurene.

Mõju avaldumise sagedus. Evalveerimise otsus kehtib kõige rohkem seitse aastat. Evalveeritud rakenduskõrgkoolide ja ülikoolide puhul hinnatakse teadus- ja arendustegevust institutsionaalse akrediteerimise käigus, mis toimub vastavalt kõrgharidusseadusele samuti vähemalt korra seitsme aasta jooksul. Üleminekuperioodil võib ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide puhul olla ajavahemik evalveerimise ja institutsionaalse akrediteerimise vahel lühem kui seitse aastat, kuid tegemist on ühekordse juhtumiga ning edaspidi toimub ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide hindamine seitsmeaastase sammuga.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui kõrgkooli ja teisi TA-asutusi hinnatakse erineval ajal, väheneb võimalus, et asutuste ja kõrgkoolide TA taset saab omavahel võrrelda. Kui teadus- ja arendustegevuse eest vastutav minister peab seda vajalikuks, võidakse selle riski maandamiseks alata temaatilisi hindamisi, et hinnata teadus- ja arendustegevuse valdkondi või muid aspekte.

II sihtrühm: teaduse kvaliteedihindamist läbiviivad asutused

Mõju ulatus. Teaduse kvaliteedihindamise korraldamise ülesanne on seaduses pandud teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusele. Ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide teadus- ja arendustegevuse hindamine ühendatakse institutsionaalse akrediteerimisega, mida viib läbi kõrghariduse kvaliteediagentuur. Nende protsesside ühendamine tähendab, et akrediteerimisel kasutatavaid standardeid muudetakse. Muudatus eeldab lisatööd seoses uute hindamisega seotud protseduuride ja kordade loomise ning kinnitamisega. Lisaks dokumentide koostamisele tuleb hindamist läbiviivatel asutustel tutvustada uut teadus- ja arendustegevuse hindamise korda evalveerimist ja edaspidi institutsionaalset akrediteerimist taotlevatele asutustele, teavitada asutusi hindamiste ajakavast, samuti korraldada töö ümber vastavalt muutunud protseduuridele.

Mõju avaldumise sagedus. Evalveerimine toimub TA-asutustes perioodiliselt iga seitsme aasta tagant, kõrgkoolides toimub institutsionaalne akrediteerimine vastavalt ajakavale samuti kord

seitsme aasta jooksul. Institutsionaalne akrediteerimine ei toimu asutustes ühel ajal ja seetõttu evalveeritakse asutusi erineva sammuga.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kuna institutsionaalne akrediteerimine ei hõlma enam teadus- ja arendustegevuse valdkondade hindamist, võib olla keeruline otsustada, kas asutuse teadus- ja arendustegevuse kvaliteet on kõigis evalveeritud valdkondades säilinud võrrelduna evalveerimise läbiviimise ajaga või vajab see lisahindamist evalveerimise käigus. Selleks on seaduses ette nähtud ministri õigus teha asutustele ettepanek läbida evalveerimine teatud valdkondades ka olukorras, kus evalveerimise positiivne otsus veel kehtib. Antud säte võib evalveerimist läbi viivale teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksusele tuua kaasa vajaduse evalveerida voorude vahel asutuste teadus- ja arendustegevuse valdkondi.

III sihtrühm: HTM, teised ministeeriumid

Mõju ulatus. Evalveerimine võimaldab nii teadus- ja arendustegevuse kui ka innovatsiooni eest vastutaval ministeeriumil, samuti teistel ministeeriumitel saada ülevaadet asutuste tasemest ja jätkusuutlikkusest. Kõik TA-asutused läbivad evalveerimise korraga, seega on võimalik asutuste taset omavahel võrrelda ning saada objektiivne pilt asutuste olukorrast seoses teadus- ja arendustegevusega.

Mõju avaldumise sagedus. Hindamised toimuvad kord seitsme aasta jooksul.

Ebasoovitavate mõjude risk. On oht, et võib tekkida olukord, kus asutuse tase muutub evalveerimistevahelisel perioodil sedavõrd, et asutus tegelikkuses ei vasta enam sellele tasemele, millelt asutus positiivse hinnangu sai. Riskide maandamiseks valideeritakse evalveerimise kriteeriumid enne rakendamist asutustega ning evalveerimistevahelisel perioodil jälgitakse asutuste teadus- ja arendustegevuse kvaliteeti näiteks tegevustoetuse kasutamise aruannete kaudu.

Kuna TA-asutuste evalveerimine ning ülikoolide ja evalveeritud rakenduskõrgkoolide institutsionaalne akrediteerimine ei toimu ühel ajal, on asutustes tehtava teadus- ja arendustegevuse taset keeruline võrrelda. Riski maandamiseks tehakse vajaduse korral temaatilisi hindamisi, mis võivad hõlmata ka teadus- ja arendustegevuse valdkondade taseme hindamist.

6.2. Mõju regionaalarengule

Kuna teadus- ja arendustegevus on riigiülese iseloomuga ning ei sõltu teadus- ja arendusasutuste asutuse paiknemisest ega asukohast, siis mõju regionaalarengule puudub.

6.3. Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Olulisimad sotsiaalsed mõjud on seotud TAI rahastamise ümberkorraldamise, teaduseetika süsteemi loomise ja avatud teaduse põhimõtete lisamisega seadusesse.

6.3.1. Muudatus: TAI rahastamise ümberkorraldamine

Sihtrühm: teadus- ja arendustöötajad, kes töötavad riigi ja avalik-õiguslikes TA-asutustes, ülikoolides ning evalveeritud rakenduskõrgkoolides

Mõju ulatus. Teadus- ja arendustöötajaid mõjutab kõige enam üleminek baasfinantsfinantseerimiselt asutuse teadus- ja arendustegevuse toetusele. Kuna asutuse teadus- ja arendustegevuse toetuse oluline komponent on baasosa 70% ulatuses toetusest, on TA-asutuse, ülikooli ja rakenduskõrgkooli saadava tegevustoetuse suurus asutuse jaoks eelmiste

aastate põhjal senisest paremini prognoositav. Seega on asutustel võimalik teha pikemaajalisi plaane seoses asutuse strateegiliste eesmärkide täitmisega. Eeldusel, et TA-asutused, ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid eraldavad tegevustoetusest teadus- ja arendustöötajate töötasudeks vähemalt samas mahu, mida nad senini on teinud, kasvab teadus- ja arendustöötajate kindlustunne järgmise perioodi rahastuse suhtes. Muudatus suurendab teadus- ja arendustöötaja karjääri atraktiivsust ka väiksemates TA-asutustes, ülikoolides ja evalveeritud rakenduskõrgkoolides, kuna rahastamine ja seega ka töösuhete olemus on senisest stabiilsem.

Mõju avaldumise sagedus. Asutuse teadus- ja arendustegevuse toetust eraldatakse kord aastas, kuid seoses tegevustoetuse baasosa rakendamisega pakub muudatus töötajatele suuremat stabiilsust.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui TA-asutused, ülikoolid ja evalveeritud rakenduskõrgkoolid vähendavad tööjõukulude osa teadus- ja arendustegevuse toetusest, ei kaasne muudatusega töösuhete stabiilsuse ning seega teadus- ja arendustöötaja karjääri atraktiivsuse kasvu.

6.3.2. Muudatus: avatud teaduse põhimõtte sätestamine seaduses

Sihtrühm: teadus- ja arendustöötajad

Mõju ulatus. Kuna seaduses sätestatakse uue põhimõttena teadustulemuste ja -andmete kättesaadavaks tegemine, toob see endaga kaasa vajaduse täiendada teadus- ja arendustöötajate teadmisi ning omandada uusi teadmisi. Kuna tegemist on edaspidi süsteemse kohustusega, tuleb TA-töötajatel omandada ja ühtlustada teadmisi ja oskusi, mida on vaja selleks, et teha oma teadustulemused kättesaadavaks.

Mõju avaldumise sagedus. Konkreetse muudatuse mõju on ühekordne, sest vastavate reeglite ja kordade väljatöötamise järel see sihtrühmadelt lisategevusi ei vaja. Samas on muudatuse mõju püsiv, kuna suund andmete ja tulemuste kättesaadavaks tegemisele on võetud Euroopas ja mujal maailmas üldisemalt ning teadusandmete taaskasutus on laienev trend. Samas vajab reeglite rakendamine põhjalikumalt läbitöötamist.

Ebasoovitavate mõjude risk. Risk seisneb oskuste ebaühtlases tasemes. Lisaks võib riskiks olla TA-töötajate soovimatus avaldada oma tulemusi avatud juurdepääsuga ajakirjades, samuti soovimatus teha teadustulemuste aluseks olevaid teadusandmeid avalikult kättesaadavaks. Teadustöö tulemuste ja andmete kättesaadavaks tegemine on küll aina enam teadustöö loomulik osa, kuid see suurendab teatud määral teadus- ja arendustöötajate koormust.

Riski maandamiseks on asutuste ülesanne parandada TA-töötajate oskusi, samuti peab teadustulemuste avaldamine olema mugav ja looma TA-töötajale väärtust.

6.4. Mõju majandusele

Majandusele avaldavad mõju eelkõige innovatsiooni senisest suurem kajastamine seaduses, samuti muudatused TAI rahastamisel, avatud teaduse põhimõtete lisamine seadusesse ja muudatused teaduse kvaliteedihindamisel.

6.4.1. Innovatsiooni senisest suurem kajastamine seaduses

Sihtrühm: ettevõtjad

Mõju ulatus. Muudatus mõjutab potentsiaalselt kõikides ettevõtetes tehtavat teadus- ja arendustegevust. TAI riikliku korralduse puhul on selgelt välja toodud, et see hõlmab lisaks teadus- ja arendustegevusele ka teadmuspõhist innovatsiooni. See tähendab, et ettevõtetes

toimuvat teadus- ja arendustegevust, valdkondliku TA tuge ettevõtete kasvule ja arengule ning ettevõtete vajadusi seoses TAI-ga seiratakse pidevalt ning samuti kujundatakse tulemuste põhjal vastavat poliitikat ja meetmeid, et toetada ettevõtete teadmismahukust. TAI ühised nõuanded kogud võimaldavad poliitikakujundamist nii nõudluse kui ka pakkumise vaates, mis pikas perspektiivis peaks arendama ettevõtluskeskkonda ning aitama kaasa teadmispõhise majandusmudeli arengule. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooniga tegelevaid ettevõtteid ei ole Eestis veel piisavalt, kuid riigi suurem tähelepanu vastava poliitika väljatöötamisele võib selliste ettevõtete hulka suurendada.

Mõju avaldumise sagedus. Mõju on püsiva iseloomuga, kuna nõuanded kogud tegutsevad ning seega mõjutavad ka ettevõtete käekäiku pidevalt ja regulaarselt. Kuigi strateegiad koostatakse kindlaks ajavahemikuks, on arengukavade täitmise seire ning tegevuskavade ja programmide uuendamine regulaarne tegevus (seotud riigieelarve protsessiga). Ettevõtjate esindusorganisatsioonide kaudu on ettevõtetel võimalus nõuandvates kogudes TAI poliitikas pidevalt kaasa rääkida ning sellega ettevõtete arengut puudutavat poliitikat kujundada.

Ebasoovitavate mõjude risk. Ettevõtteid on palju ning kõigi ettevõtete või sektorite vajadused ei pruugi TAI poliitika kujundajateni jõuda. Riskide maandamiseks kasutatakse oluliste poliitiliste otsuste puhul kaasamisprotsesse, mis annavad võimaluse osaleda poliitikakujundamises laiemal ettevõtete ringil.

6.4.2. Muudatused TAI rahastamisel

Sihtrühm: ettevõtjad

Mõju ulatus. Uue rahastusinstrumentide kategooriana on seaduses sätestatud ettevõtja teadus- ja arendustegevuse toetus, mis on konkurentsipõhine riigieelarveline toetus Eesti ettevõtjatele. Sellega toetatakse teadus- ja arendustegevust, mis lähtub ühiskonna ja majanduse arengu vajadustest, ning sellega kaasnevaid tegevusi.

Eelkõige on ettevõtja teadus- ja arendustegevuse toetuse meede MKM-i pädevuses, kuid neid toetusi võivad eraldada ka teised ministeeriumid ja Riigikantselei.

Mõju avaldumise sagedus. Meetmed kujundatakse vajaduse järgi ja ettevõtjatel on võimalik vastavalt meetme tingimustele toetust taotleda.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui ettevõtja teadus- ja arendustegevuse toetust võivad anda kõik ministeeriumid, on oht, et meetmete osas tekib kattuvusi ning ettevõtetele kehtestatakse tingimused võivad olla erinevad. Riskide maandamiseks teevad ministeeriumid koostööd samadele sihtrühmadele mõeldud meetmete tingimuste ja teemade osas.

6.4.3. Avatud teaduse põhimõtte sätestamine seaduses

Sihtrühm: teadus- ja arendustegevusega tegelevad ettevõtjad

Mõju ulatus. Muudatus näeb ette teadustulemuste avaldamise TA-asutuste poolt süsteemse kohustusena. See tähendab, et need avaliku sektori rahastatud TA-tulemused, mis ei ole seotud tundlike isikuandmete või intellektuaalomandi huvidega, on edaspidi kättesaadavad kõigile, sh ettevõtetele. Ettevõtetel on võimalus kasutada teadustulemusi oma arendustegevuses ning aidata sellega muuta ettevõtte teadmismahukamaks. Ligipääs teadustulemustele on üks eeldusi ka ettevõtte sees toimuvale TA tegevusele.

Mõju avaldumise sagedus. Teadustulemuste ja -andmetega tegeleb sihtrühm regulaarselt.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kuigi ettevõtetal on muudatuse elluviimisel ligipääs teadustulemustele ja -andmetele, võib teadustulemuste kasutamine ettevõtetes siiski väheseks jääda. Ka avatud juurdepääsuga teadustulemuste kasutamine eeldab nende tundmist ja teatud oskusi ning kui ettevõtetal neid napib, ei kasutata teadustulemuste täit potentsiaali ära. Riskide maandamiseks on valdkonna eest vastutavad ministriumid kavandanud hulga meetmeid, mis aitavad kaasa teadmussiirde toimumisele (näiteks ASTRA+, ettevõtetele mõeldud tootearenduse ja innovatsiooni meetmed).

6.4.4. Muudatus: teaduse kvaliteedihindamise muutmine

Sihtrühm: ettevõtjad

Mõju ulatus. Muudatused teaduse kvaliteedihindamisel tagavad ettevõtjatele kindlustunde, et evalveerimise läbinud TA-asutused, ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid on usaldusväärsed partnerid, kellelt on võimalik saada kvaliteetset TA-teenust. Turul on ka teisi TA teenuse pakkujaid, kuid nende asutuste TA tegevus ei ole läbinud süsteemset hindamist ning seega ei ole tagatud selle kvaliteedi vastavus üldtunnustatud standardile.

Mõju avaldumise sagedus. TA tegevusega tegelevate ettevõtjate kokkupuude TA-asutustega on vajaduspõhine. Kindlate nõuete kehtestamine evalveerimisele annab teadmismahukatele ettevõtetele, mis on huvitatud TA-teenuste pakkumisest avaliku hüvena, selguse, millistele tingimustele peab ettevõtte vastama, et taotleda evalveerimist ja saada TA-asutuse staatus.

Ebasoovitavate mõjude risk. Kui asutuste evalveerimisele seatavad nõuded ei ole piisavalt ranged, võib pakutav TA teenuste kvaliteet olla ettevõtjatele siiski mitterahuldav. Riski maandamiseks räägitakse evalveerimise kriteeriumid eri osalistega läbi.

6.5. Mõju ettevõtete ja TA-asutuste halduskoormusele

Ettevõtete ja TA-asutuste halduskoormus seoses kavandatavate muudatusega jääb pigem samaks või kasvab veidi. Eelkõige mõjutavad halduskoormust avatud teaduse põhimõtete järgimine, kus asutustel ja ka ettevõtetal, kes tegelevad teadus- ja arendustegevusega, on lisakohustused. Asutustel tekib süsteemne kohustus kajastada andmeid Eesti Teadusinfosüsteemis, kuid samas vähendab see nende koormust eri aruannete esitamisel. Muud tehtavad muudatused TA-asutuste ja ettevõtete halduskoormust pigem ei mõjuta.

6.6. Mõju avaliku sektori töökoormusele

Avaliku sektori töökoormust mõjutavad kavandatavad muudatused vähesel määral. Ministriumitel tekivad lisakohustused seoses teadus- ja arendustegevuse aruandlusega, samuti teadustulemuste kajastamise korraldamisega Eesti Teadusinfosüsteemis. Muudatused mõjutavad teadus- ja arendustegevuse poliitika rakendusüksuse tegevust, asutuse töökoormus kasvab lisäülesannete tõttu.

6.7. Mõju elukeskkonnale

Mõju elukeskkonnale puudub.

6.8. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Eelnõu ei mõjuta riigi julgeolekut ega välissuhteid.

VII Seaduse rakendamiseks vajalikud kulutused ja seaduse rakendamise eeldatavad tulud

Seaduseelnõuga sätestatakse teadus- ja arendustegevuse riikliku korraldamise, teadus- ja arendusasutuste tegevuse ja kvaliteedi hindamise ning teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamise alused, kuid ei võeta riigile rahalisi lisakohustusi. Teadus- ja arendustegevuse rahastamise mahuga seotud otsused tehakse riigieelarve ja riigi eelarvestrateegia protsessis, pidades silmas erakondade esindajate allkirjastatud Eesti teaduslepet. Eesti teaduslepe sõlmiti 19. detsembril 2018 ühiskondliku kokkuleppena, et tagada Eesti teaduse ja innovatsiooni areng. Teaduslepe kohaselt tõstetakse teadus- ja arendustegevuse riiklik rahastamine kolme aasta jooksul (2020–2022) vähemalt 1 protsendini sisemajanduse kogutoodangust ning edaspidi hoitakse seda võimaluse korral samal tasemel. Kokkulepe on kinnitatud 2021. aasta Vabariigi Valitsuse kinnitatud ja Riigikoguga kooskõlastatud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegias. Juhul kui teadus- ja arendustegevuse rahastamiseks riigieelarve protsessis lisavahendeid ei eraldata, kaetakse kulud vastava valitsemisala eelarvest.

VIII Rakendusaktid

8.1. Eelnõuga loodavad rakendusaktid

- 1) Eelnõuga kehtestatakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni koostöökogu moodustamise kord ja töökord. Rakendusakti kavand lisatud (lisa 7).
- 2) Eelnõuga kehtestatakse Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsiooni Poliitika Nõukogu põhimäärus. Rakendusakti kavand lisatud (lisa 9).
- 3) Eelnõuga kehtestatakse teaduseetika korraldus. Rakendusakti kavand lisatud (lisa 10).
- 4) Eelnõuga kehtestatakse eraõiguslikele teadus- ja arendusasutustele teadus- ja arendustegevuse toetuse määramise tingimused ja kord. Rakendusakti kavand lisatud (lisa 4).
- 5) Eelnõuga kehtestatakse teadus- ja arendusasutuste teadus- ja arendustegevuse toetuse määramise tingimused ja kord. Rakendusakti kavand lisatud (lisa 8).
- 6) Eelnõuga kehtestatakse riiklike uurimistoetuste eraldamise tingimused ja kord. Rakendusakti kavand lisatud (lisa x).

8.2. Rakendusaktid, mis muutuvad kehtetuks TAKS-i kehtetuks tunnistamisega

- 1) Eesti Teadusinfosüsteemi asutamine ja selle pidamise põhimäärus (RT I, 31.07.2019, 8); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/1015126?leiaKehtiv> (lisa 3);
- 2) riigi teaduspreemiate põhimäärus (RT I, 04.11.2016, 13); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104112016013>;
- 3) Eesti Teadusagentuuri hindamisnõukogu moodustamise kord ja töökord (RT I, 12.07.2019, 13); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072019013>;

- 4) teadus- ja arendustegevuse evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuse kinnitamise täpsemad tingimused ja kord (RT I, 26.06.2019, 7); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/126062019007> (lisa 5);
- 5) teaduse populariseerimise riikliku projektikonkursi läbiviimise tingimused ja kord (RT I, 08.02.2013, 17); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108022013017>;
- 6) Eesti teaduse populariseerimise auhinna riikliku konkursi läbiviimise tingimused ja kord (RT I, 28.06.2013, 20); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128062013020?leiaKehtiv>;
- 7) haridusteaduslike tööde riikliku konkursi läbiviimise tingimused ja kord (RT I, 08.10.2019, 5); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108102019005>;
- 8) üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi läbiviimise tingimused ja kord (RT I, 17.01.2020, 6); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/117012020006?leiaKehtiv>;
- 9) õpilaste teadustööde riikliku konkursi läbiviimise tingimused ja kord (RT I, 29.10.2021, 6); arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12790632?leiaKehtiv>.

IX Seaduse jõustumine

Seaduse jõustumise tähtpäev on valitud eelkõige selleks, et teavitada üldsust jõustuvatest muudatustest ning et isikud, keda seadus puudutab, jõuaksid enda tegevuse seaduse jõustumise hetkeks kooskõlastada. Seaduse jõustumine nähakse ette 2024. aasta 1. jaanuaril.

X Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu saadetakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu ning arvamuse avaldamiseks järgmistele organisatsioonidele:

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Töandjate Keskkliit, Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukogu, Rektore Nõukogu, Eesti Teadusagentuur, Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus, Eesti Kunstiakadeemia, Eesti Maaülikool, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool, Estonian Business School, Eesti Lennuakadeemia, Tallinna Tehnikakõrgkool, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Kõrgem Kunstikool Pallas, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Kaitseväe Akadeemia, Sisekaitseakadeemia, EELK Usuteaduste Instituut, Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar, Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar, Eesti Teaduste Akadeemia, Eesti Noorte Teaduste Akadeemia, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Keele Instituut, Eesti Rahva Muuseum, Tervise Arengu Instituut, Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Eesti Taimekasvatuse Instituut, Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituut, Cybernetica AS, Protobios OÜ, Tervisetehnoloogiate Arenduskeskus AS, BioCC OÜ, STACC OÜ, Toidu- ja Fermentatsioonitehnoloogia Arenduskeskus AS, Riigikantselei, Justiitsministeerium, Kaitseministeerium, Keskkonnaministeerium, Kultuuriministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Maaeluministeerium, Rahandusministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Välisministeerium, Universitas, Tartu Ülikooli Ametiühing, Teaduskoda, Eesti Maaülikooli Ametiühing, Tallinna Ülikooli Ametiühing, Tallinna Tehnikaülikooli Ametiühing.

Algatab Vabariigi Valitsus "...” .....2024. a

(allkirjastatud digitaalselt)
Kristina Kallas